

Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas proposition 2008/09:5 *Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv*. Propositionen innehåller förslag om ändringar i arbetsmiljölagen (1977:1160, AML) och följdändringar i fyra andra lagar.

Förslagen i propositionen innebär i huvudsak följande. Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete (byggherren) ska beakta arbetsmiljösynpunkter under varje skede av planeringen och projekteringen samt utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare dels för planering och projektering, dels för utförande av arbetet. Byggarbetsmiljösamordnarnas uppgifter anges i lagen, och av lagen framgår också att både samordnarna och byggherren har ett ansvar för att uppgifterna blir utförda. Byggherrens arbetsmiljöansvar kan dock gå över till en självständig uppdragstagare, i princip en total- eller generalentreprenör, men endast om denne verkligen tar över uppgifter som motsvarar ansvaret och att det avtalas skriftligen. Arbetsmiljöverket kan, om det finns särskilda skäl, flytta ansvaret mellan uppdragstagaren och byggherren i båda riktningarna. Reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2009.

I de två motioner som väckts med anledning av propositionen yrkas avslag på propositionen i den del propositionen innehåller förslag om att arbetsmiljöansvaret i vissa fall kan överlätas på en uppdragstagare.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om ett bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv och föreslår att motionerna avslås.

Partiföreträdare för Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet de gröna i utskottet följer upp motionerna i ärendet med en gemensam reservation.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Utskottets överväganden	5
Regeringens proposition Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv	5
Reservation	9
Uppdragstagares ansvar, punkt 1 (s, v, mp)	9
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	11
Propositionen	11
Följdmotionerna	11
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	12
<i>Bilaga 3</i>	
Stenografiska uppteckningar från arbetsmarknadsutskottets utfrågning om arbetsplatsolyckor tisdagen den 14 oktober 2008	25
<i>Bilaga 4</i>	
Bilder från utfrågningen	60

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Uppdragstagares ansvar

Riksdagen antar 3 kap. 7 c § första stycket regeringens förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160). Därmed bifaller riksdagen proposition 2008/09:5 punkt 1 i denna del och avslår motionerna

2008/09:A5 av Berit Högman m.fl. (s) och

2008/09:A6 av Ulf Holm (mp).

Reservation (s, v, mp)

2. Antagande av lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160) i den mån förslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit under punkt 1,
2. lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.,
3. lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program,
4. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
5. lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. Därmed bifaller riksdagen proposition 2008/09:5 punkterna 1 i denna del och 2–5.

Stockholm den 28 oktober 2008

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Hillevi Engström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Hillevi Engström (m), Berit Högman (s), Sylvia Lindgren (s), Elisabeth Svantesson (m), Annika Carlsson (c), Lars Lilja (s), Eva Flyborg (fp), Luciano Astudillo (s), Désirée Pethrus Engström (kd), Anna König Jerlmyr (m), Josefin Brink (v), Ann-Christin Ahlberg (s), Hans Backman (fp), Ulf Holm (mp), Sven Yngve Persson (m), Patrik Björck (s) och Reza Khelili Dylami (m).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Europeiska kommissionen framförde i en formell underrättelse den 4 april 2006 kritik mot vissa delar av det svenska genomförandet av byggplatsdirektivet (92/57/EEG). Regeringen beslutade därför i november 2006 om tilläggsdirektiv till *Utredningen om arbetsmiljölagen*.

Utredningen redovisade sina förslag och överväganden i nu aktuella delar i juni 2007 i slutbetänkandet *Bättre arbetsmiljöregler II* (SOU 2007:43). Betänkandet remissbehandlades under hösten 2007. Mot bakgrund av bl.a. de synpunkter som framkom från remissinstanserna omarbetades lagförslaget inom Arbetsmarknadsdepartementet, och det presenterades i en promemoria (Ds 2008:24). Denna promemoria har därefter blivit föremål för remissbehandling.

Lagrådet har avgett yttrande i ärendet. Regeringen har i huvudsak följt Lagrådets synpunkter.

Den 14 oktober, under tiden för ärendets beredning, anordnade arbetsmarknadsutskottet en öppen utskottsutfrågning om arbetsplatsolyckor. Vid utfrågningen medverkade företrädare för bl.a. Arbetsmiljöverket. Stenografiska uppteckningar återfinns som bilaga 3 i detta betänkande.

Motionerna i ärendet har väckts under riksmötet 2008/09 och anges i det följande utan årtal.

Utskottets överväganden

Regeringens proposition Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv

Utskottets förslag i korthet

Utskottet behandlar proposition 2008/09:5 *Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv* och två motioner som propositionen föranlett. I motionerna yrkas avslag på propositionen i den del som propositionen innehåller förslag om att arbetsmiljöansvaret i vissa fall kan överlåtas på en uppdragstagare. Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lagändringar och avslår motionerna.

Jämför reservation 1 (s, v, mp).

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om ett bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv 92/57/EEG som avser minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser. Kommissionen har i en formell underrättelse gjort gällande att Sverige inte uppfyllt alla sina skyldigheter enligt direktivet, däribland artiklarna om att byggherren eller dennes ställföreträdare ska utse en eller flera arbetsmiljösamordnare, och inte heller reglerat relationen mellan byggherre och ställföreträdare.

I lagförslaget uttrycks direktivets begrepp ”byggherre” med samma formulering som för närvarande, nämligen ”den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete”. Dennes ansvar slås fast i en ny lydelse av 3 kap. 6 § arbetsmiljölagen (AML). Av första punkten i detta lagrum framgår skyldigheten att ”under varje skede av planeringen och projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet”. Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete, för enkelhetens skull i det följande kallat byggherren, ska dessutom utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för samordningen av arbetsmiljöfrågorna, dels under planeringen och projekteringen av arbetet, dels under själva utförandet av arbetet. Byggherren kan utse sig själv eller någon annan till byggarbetsmiljösamordnare. Byggarbetsmiljösamordnaren har ett ansvar för de uppgifter som ska skötas men det befriar inte byggherren från ansvar för uppgifterna, vilket anges direkt i lagtexten. Samordningsansvaret varken inskränker eller påverkar det arbetsmiljöansvar som åvilar arbetsgivarna på arbetsstället.

Byggarbetsmiljösamordnarens uppgifter anges i fråga om planering och projektering av arbetet i 3 kap. 7 a § AML och i fråga om utförandet av arbetet i 3 kap. 7 b och 7 f §§ AML.

I byggherrens direktivet finns vid sidan av byggherren och byggarbetsmiljösamordnaren regler om en tredje aktör, byggherrens ställföreträdare. Byggherren kan överlåta sina uppgifter och sitt ansvar till en ställföreträdare. En sådan ställföreträdare ansvarar för byggherrens räkning för utformningen eller genomförandet eller övervakningen av genomförandet av ett projekt. I lagförslaget ersätts direktivets begrepp "ställföreträdare" med "uppdragstagare". Regeringen anser att byggherren bör kunna överlåta sina uppgifter och sitt ansvar enligt arbetsmiljölagen för planering och projektering och för utförandet till en entreprenör som ansvarar för allt detta arbete, i princip en totalentreprenör. Motsvarande föreslås gälla beträffande ansvaret för genomförandet av projektet till en uppdragstagare som har till uppgift att utföra detta arbete. För att en överlåtelse av arbetsmiljöansvaret till en uppdragstagare ska vara möjligt föreslår regeringen att det ska krävas att uppdragstagaren självständigt utför uppgifterna i det civilrättsliga uppdragsavtalet, utan inblandning av den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet. Vid sidan av det grundläggande uppdragsavtalet om själva arbetet ska det krävas ett särskilt avtal om att ansvaret enligt arbetsmiljölagen ska flyttas över till uppdragstagaren. Det särskilda avtalet om ansvarsöverlåtelse bör enligt propositionen endast ta sikte på byggherrens uppgifter och ansvar enligt arbetsmiljölagen som motsvarar uppgifterna som ska utföras enligt uppdragsavtalet.

I konsumentförhållanden anser regeringen att det finns skäl för en särregel. I dessa fall är byggherren typiskt sett en person som har mindre bra förutsättningar att ta fullt ansvar för arbetsmiljön. Arbetsmiljöansvaret bör enligt propositionen därför i sådana fall automatiskt gå över på uppdragstagaren, dock med möjlighet för parterna att särskilt avtala om att ansvaret i stället ska ligga på byggherren.

Regeringens förslag innebär att Arbetsmiljöverket, om det finns särskilda skäl, får flytta ansvaret mellan byggherre och uppdragstagare i båda riktningarna. Det kan t.ex. vara en uppdragstagare som trots avtalet om att denne ska ansvara för byggherrens uppgifter inte gör detta, eller en situation där de ekonomiska ramarna är så snäva att uppdragstagaren inte kan följa arbetsmiljölagen eller där uppdragstagaren är "låst" av avtalet.

Utöver det som redovisats ovan föreslår regeringen ändringar som bl.a. gäller bemyndigandet i 4 kap. 8 § AML. Därtill kommer några följdändringar i annan lagstiftning som huvudsakligen avser ändrade hänvisningar till nya eller flyttade bestämmelser i AML och smärre språkliga förändringar.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2009.

Motioner

Socialdemokraterna vill i kommittémotion A5 avslå förslaget till 3 kap. 7 c § första stycket AML som innebär att den som låter utföra byggnads- och anläggningsarbete kan överlåta sitt arbetsmiljöansvar på en uppdragstagare. Socialdemokraterna menar att regeringens tolkning av bygg-

platsdirektivet leder till en onödigt omfattande lagstiftningsåtgärd. Byggplatsdirektivet anger endast att byggherrens uppgifter – inte ansvar – kan fullgöras av en ställföreträdare. Mycket litet sägs i propositionen om själva avtalet mellan dem. Det står t.ex. inget om kontroll av uppdragstagarens förmåga att leva upp till arbetsmiljölagens krav. En annan fråga som inte heller får något svar är vilken rättsverkan avtalet har mot andra aktörer, t.ex. i förhållande till Arbetsmiljöverket, enskilda arbetstagare och arbets-tagarorganisationer. Socialdemokraterna befarar att om byggherren kan avsäga sig allt ansvar för en tillfredsställande arbetsmiljö ökar risken för att oseriösa, svaga eller okunniga aktörer bidrar till en försämring av arbetsmiljön på byggarbetsplatser. Socialdemokraterna menar att regeringens lagförslag dessutom kan möjliggöra en förskjutning av det straffrättsliga ansvaret enligt 8 kap. 1 § AML till uppdragstagaren. Det föreligger stor risk att det uppstår tvist mellan byggherren och uppdragstagaren om vem som är ansvarig, och det kommer att gå ut över den som drabbats av en arbetsplatsolycka.

Ulf Holm (mp) vill i motion A6 avslå förslaget i den del som innebär att den som låter uppföra byggnads- och anläggningsarbete, och som inte omfattas av konsumenttjänstlagen, kan överlåta sitt arbetsmiljöansvar på en uppdragstagare. Han är tveksam till regeringens tolkning av byggplatsdirektivet och menar att det endast är byggherrens uppgifter, inte hela ansvaret, som kan fullgöras av en ställföreträdare. Han anser att det är mycket farligt och kan få allvarliga konsekvenser att möjliggöra för byggherren att avtala bort sitt ansvar. Dessutom är regeringens förslag om avtalens utformning bristfälligt.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis peka på att tredje kapitlet i AML om *Allmänna skyldigheter* innehåller bestämmelser om skyddsansvar för olika grupper. Arbetsgivarens huvudansvar för arbetsmiljön uttrycks i 3 kap. 2 § AML. I detta lagstiftningsärende är det dock inte bestämmelserna om arbetsgivarens arbetsmiljöansvar som är aktuella utan det tar sikte på ansvaret på byggarbetsplatser för bl.a. byggherren. Som framgår av propositionen gäller enligt svensk rätt en generell princip om att ansvar för ett rättssubjekt inte upphäver vad som stadgas om ansvar för ett annat ansvarssubjekt. Innebörden av principen är att bestämmelser i AML om ansvar för byggherren alternativt uppdragstagaren och för byggarbetsmiljösamordnaren inte inskränker arbetsgivarens ansvar eller möjligheten att ställa krav på arbets-givaren.

Utskottet kan konstatera att byggplatsdirektivet fastställer uppgifter och ansvar för olika aktörer, t.ex. byggherre, ställföreträdare och byggarbetsmiljösamordnare. Uppgifterna och ansvaret för byggherren utgår i lagförslaget från en reglering i 3 kap. 6 § AML, som bl.a. föreskriver en skyldighet att beakta arbetsmiljösynpunkter och att utse byggarbetsmiljösamordnare.

Även om byggherren utsett någon annan än sig själv att vara en sådan samordnare befrias denne inte från ansvar för de uppgifter som byggarbetsmiljösamordnaren ska sköta. Samordnaren har ett eget ansvar enligt AML, vid sidan av byggherrens.

När det gäller frågan om ställföreträdare/uppdragstagare vill utskottet peka på att Europeiska kommissionen i överträdelseärendet framhållit att Sverige inte har reglerat relationen mellan byggherre och ställföreträdare och att detta måste ske. Genom lagförslaget 3 kap. 7 c § AML har detta avhjälpits. Utgångspunkten i förslaget är att detta särskilda arbetsmiljöansvar kan överlätas från byggherren till uppdragstagaren under vissa förutsättningar.

De två motioner som väckts med anledning av propositionen tar båda sikte på lagförslaget i denna del och det förhållande att byggherrens uppgifter och ansvar kan överlätas på en uppdragstagare. Motionärerna menar att byggplatsdirektivet endast anger att byggherrens uppgifter – inte ansvar – ska kunna överföras och fullgöras av en uppdragstagare. Utskottet vill understryka att det inte är förenligt med byggplatsdirektivet att helt utesluta möjligheten för en byggherre att utse en ställföreträdare som tar över ansvaret enligt AML. Syftet med direktivet i denna del måste anses vara att arbetsmiljöansvaret ska kunna gå över från byggherren till ställföreträdaren – givetvis med beaktande av den generella princip som redovisats ovan. Utskottet konstaterar att direktivet inte tar ställning till *hur* bestämmelserna genomförs och sanktioneras i medlemsstaterna. Utskottet vill peka på att lagförslaget innehåller formföreskrifter för överlåtelse mellan byggherre och uppdragstagare som inte har sin motsvarighet i direktivet. Kravet på ett skriftligt avtal måste anses bidra till att klara ut rådande förhållanden i det enskilda överlåtelsefallet.

Att de nu berörda ansvarsfrågorna föreslås bli reglerade i AML innebär att lagens sanktionssystem blir tillämpligt. Bristande uppfyllelse av lagen kan bl.a. läggas till grund för Arbetsmiljöverkets förelägganden och förbud. Därtill kommer att Arbetsmiljöverket får, om det finns särskilda skäl, flytta ansvaret mellan byggherre och uppdragstagare. Därutöver kan, i sedvanlig ordning, även straffrättsligt ansvar bli aktuellt. Utskottet vill betona att bestämmelserna om arbetsmiljöbrott i brottsbalken är kopplade till vilka uppgifter och vilket ansvar varje aktör har enligt AML. Vid bedömningen tar man hänsyn till om dessa personer bl.a. har erforderlig kompetens enligt principerna om delegation inom straffrätten.

Mot den ovan angivna bakgrunden tillstyrker utskottet regeringens lagförslag och avstyrker motionerna A5 (s) och A6 (mp).

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Uppdragstagares ansvar, punkt 1 (s, v, mp)

av Berit Högman (s), Sylvia Lindgren (s), Lars Lilja (s), Luciano Astudillo (s), Josefin Brink (v), Ann-Christin Ahlberg (s), Ulf Holm (mp) och Patrik Björck (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen såvitt avser 3 kap. 7 c § första stycket. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2008/09:A5 av Berit Högman m.fl. (s) och 2008/09:A6 av Ulf Holm (mp) samt avslår proposition 2008/09:5 punkt 1 i denna del.

Ställningstagande

Vi menar att regeringens tolkning av byggplatsdirektivet (92/57/EEG) leder till en onödigt omfattande lagstiftningsåtgärd. Regeringen föreslår att en regel införs i 3 kap. 7 c § första stycket arbetsmiljölagen (AML) om att den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete (i direktivet kallad byggherre) kan överlåta sitt ansvar beträffande arbetsmiljön på en uppdragstagare (i direktivet kallad ställföreträdare). Men byggplatsdirektivet anger endast att byggherrens uppgifter – men inte ansvar – kan fullgöras av en ställföreträdare.

Många andra frågor uppstår i samband med detta genomförande av byggplatsdirektivet. Dessvärre får frågorna inte svar i propositionen. En sådan fråga är vem som blir ansvarig vid en arbetsplatsolycka. Vi menar att regeringens lagförslag kan leda till en förskjutning av det straffrättsliga ansvaret till uppdragstagaren. Det måste ställas krav på stor tydlighet när ett straffrättsligt ansvar förändras; det saknas i detta fall. Med detta förslag är risken överhängande att tvister kommer att uppstå om vem som bär ansvaret, byggherren eller uppdragstagaren, och det kommer framför allt att gå ut över den som drabbats av en skada. Mycket lite sägs också i propositionen om avtalet mellan den som låter utföra arbetet och uppdragstagaren om att överföra uppgifter och ansvar. I förarbetena står t.ex. inte något om kontroll av uppdragstagarens förmåga att utifrån arbetsmiljölagens regler

verkställa avtalet. En annan fråga som inte får något svar i propositionen är vilket ett sådant avtals rättsliga verkan är mot andra aktörer, t.ex. mot Arbetsmiljöverket, enskilda arbetstagare och arbetstagarorganisationer.

Vi kan konstatera att det är beställaren som sätter ramarna för ekonomi och tidsplan vid bygnads- och anläggningsarbeten. En uppdragstagare kan därför i konkurrens med andra sällan betraktas som helt självständig gentemot sin uppdragsgivare. En uppdragstagare i byggbranschen tar sällan upp t.ex. kostnaderna för att upprätta en arbetsmiljöplan, för samordningsansvar och för åtgärder som förbättrar arbetsmiljön i sitt anbud.

Vi befarar att om lagstiftningen ändras enligt regeringens förslag så att den som låter utföra bygnads- eller anläggningsarbete kan friskriva sig från allt ansvar för en tillfredsställande arbetsmiljö, ökar risken för att oseriösa, svaga eller okunniga aktörer kommer att sänka nivån på arbetsmiljön. Regeringens förslag öppnar för möjligheten att använda s.k. målvakter som övertar ansvaret utan att ta ansvar. En oseriös aktör kan sätta i system att lägga ned företag, gå i konkurs, sakna tillgångar eller finnas i annat land. Detta pressar seriösa företag till att ta genvägar när det gäller säkerhet och hälsa. Regeringens förslag riskerar att ge samhället och individen ökade kostnader för skador orsakade av arbetet. Beställarens byggnad eller anläggning finns däremot kvar efter att en entreprenad är klar. En beställare kan därmed få en tydligare press på sig att ta sitt ansvar.

Regeringen förslag till 3 kap. 7 c § andra stycket AML innebär att en uppdragstagare automatiskt får arbetsmiljöansvaret när ett objekt faller under konsumenttjänstlagen. Vi tillstyrker denna del av förslaget och utgår då från att det verkligen gäller privatpersoner och små objekt. En tids- och beloppsgräns för när privatpersoner befrias från ansvar måste slås fast och utformas så att byggherren eller uppdragstagaren inte kan undgå ansvar genom att t.ex. dela objekt i mindre delar eller lägga likartade objekt i serie.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2008/09:5 Bättre genomförande av EG:s byggplatsdirektiv:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160),
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.,
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program,
4. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
5. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Följdmotionerna

2008/09:A5 av Berit Högman m.fl. (s):

Riksdagen avslår förslagen i proposition 2008/09:5, den del som gäller att i arbetsmiljölagen 7 c § införa bestämmelser om att den som låter uppföra byggnads- och anläggningsarbete som inte omfattas av konsumentlagen kan överlåta sitt arbetsmiljöansvar på en uppdragstagare.

2008/09:A6 av Ulf Holm (mp):

Riksdagen avslår förslagen i den del av proposition 2008/09:5 som gäller att i arbetsmiljölagen 7 c § införa bestämmelser om att den som låter uppföra byggnads- och anläggningsarbete som inte omfattas av konsumentlagen kan överlåta sitt arbetsmiljöansvar på en uppdragstagare.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen
(1977:1160)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om arbetsmiljölagen (1977:1160)²
dels att 3 kap. 14 § ska upphöra att gälla,
dels att nuvarande 3 kap. 7 § ska betecknas 3 kap. 6 §,
dels att den nya 3 kap. 6 § samt 4 kap. 8 § och 7 kap. 6 och 7 §§ ska ha
följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas nio nya paragrafer, 3 kap. 7–7 h §§, av
följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***3 kap.**7§³

Den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete är ansvarig för samordning av åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall på gemensamt arbetsställe för verksamheten. Om fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, har den som råder över arbetsstället motsvarande ansvar. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordning av åtgärder mot ohälsa och olycksfall. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige, vilar dock i stället ansvaret på den som svarar för varvsdriften. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har

6 §

Den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete ska

1. under varje skede av planeringen och projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet,

2. utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering av arbetet med de uppgifter som anges i 7 a §, och

3. utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för utförande av arbetet med de uppgifter som anges i 7 b och 7 f §§.

Den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete kan utse sig själv eller någon annan till byggarbetsmiljösamordnare. Om någon annan har utsetts befrias dock inte den som

¹ Jfr rådets direktiv 92/57/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (åttonde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG) (EGT L 245, 26.8.1992, s. 6, Celex 31992L0057).

² Lagen omtryckt 1991:677.

³ Senaste lydelse av tidigare 3 kap. 7 § 2003:365.

ansvaret för detta arbete.

Ansvar för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon av dem som bedriver arbete på arbetsstället eller, i fråga om lastning och lossning av ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket kan de som bedriver arbete där överenskomma att en av dem skall ha ansvar för samordningen.

Den som har ansvar enligt denna paragraf skall se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

Övriga arbetsgivare och de som arbetar på det gemensamma arbetsstället skall följa de anvisningar som den samordningsansvarige lämnar.

låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete från ansvar för sådana arbetsuppgifter som anges i första stycket 2 eller 3.

7 §

Under varje skede av planeringen och projekteringen av ett byggnads- eller anläggningsarbete ska arkitekter, konstruktörer och andra som medverkar, inom ramen för sina uppdrag, se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet.

7 a §

Den byggarbetsmiljösamordnare som enligt 6 § första stycket 2 har utsetts för planering och projektering av ett byggnads- eller anläggningsarbete, ska samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler som under varje skede av planeringen och projekteringen ska följas i fråga om såväl byggskedet som brukandet av byggnaden eller anläggningen. Det gäller särskilt då frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och när tidsåtgången för sådana arbetsmoment beräknas. Byggarbetsmiljösamordnaren ska beakta en sådan arbetsmiljöplan och annan dokumentation som avses i 4 kap. 8 § andra stycket 1–3.

7 b §

Den byggarbetsmiljösamordnare som enligt 6 § första stycket 3 har utsetts för utförande av ett byggnads- eller anläggningsarbete, ska se till att samordna arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall på arbetsstället och utföra de uppgifter som framgår av 7 e § 2–5, samt

1. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler när tekniska eller organisatoriska frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och när tidsåtgången för sådana moment beräknas,

2. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler för att säkerställa att den eller de som bedriver verksamhet på arbetsstället tillämpar dessa regler på ett systematiskt sätt samt följer en arbetsmiljöplan,

3. samordna åtgärder för att

kontrollera att byggnads- eller anläggningsarbetet med avseende på arbetsmiljön utförs på ett korrekt sätt,

4. vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att endast behöriga personer ges tillträde till arbetsstället, och

5. organisera de uppgifter som enligt 7 g § ankommer på dem som bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe.

7 c §

Det som sägs i 6 § och i föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 § om den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska i stället gälla en av denne anlitad uppdragstagare i den mån

1. uppdragstagaren har fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller arbetets utförande, och

2. det skriftligen har avtalats att de uppgifter som avses i 6 § och i de anslutande föreskrifterna ska åvila uppdragstagaren vid utförandet av uppdraget.

Om konsumenttjänstlagen (1985:716) ska tillämpas på uppdrag enligt första stycket 1, ska det som sägs i 6 § och i föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 8 § gälla för uppdragstagaren vid arbetets utförande. Det gäller dock inte om det skriftligen har avtalats att det som sägs i 6 § och i de anslutande föreskrifterna i stället ska gälla för den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet.

7 d §

Om ett fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, är den som råder över arbetsstället ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor. Om ett fartyg är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter är redaren ansvarig för samordningen. Har ett fartyg tagits in på ett varv i Sverige är dock den som svarar för varvsdriften ansvarig för samordningen. Ansvaret för samordning av skyddsåtgärder som föranleds av att ett fartyg är under lastning eller lossning i en svensk hamn åvilar den arbetsgivare som har ansvaret för detta arbete.

Ansvaret för samordningen enligt första stycket kan överlåtas till någon som bedriver verksamhet på arbetsstället eller, i fråga om lastning eller lossning av ett fartyg i svensk hamn, på hamnen eller redaren.

I fråga om annat gemensamt arbetsställe än som avses i första stycket kan de som bedriver verksamhet där komma överens om att en av dem ska vara ansvarig för samordningen. Det gäller inte för arbetsställen för byggnads- eller anläggningsarbete.

7 e §

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § ska se till att

1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,

2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,

3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och all-

männa skyddsregler för arbetsstället utfärdas,

4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och

5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.

7 f §

Om ett byggnads- eller anläggningsarbete utgör gemensamt arbetsställe med annan verksamhet som avses i 7 d §, tillämpas 6–7 c §§ i fråga om byggnads- eller anläggningsarbetet samt 7 d och 7 e §§ i fråga om den övriga verksamheten.

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § ska i syfte att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden se till att samråd kommer till stånd med den som har utsetts till byggarbetsmiljösamordnare enligt 6 §.

7 g §

De som samtidigt, eller i tidsmässig anslutning till varandra, bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe, ska samråda och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden.

Var och en av dem ska se till att den egna verksamheten och anordningarna på det gemensamma arbetsstället inte medför att någon som arbetar där utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall.

De som bedriver verksamhet eller arbetar på det gemensamma arbetsstället ska följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare i fråga om byggnads- eller anläggningsarbete och från den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor i övriga fall.

7 h §

Den som tillverkar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas vid projekteringen när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet samt se till att olika delar av projekteringen samordnas.

4 kap.

8 §⁴

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetsmiljöverket kan meddela föreskrifter om skyldighet att göra anmälan eller lämna uppgifter till en tillsynsmyndighet eller att förvara handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

I samma ordning får meddelas föreskrifter om skyldighet att upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. förhandsanmälan

a) när det gäller skyldighet för den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete att se till att en sådan anmälan lämnas till tillsynsmyndigheten, och

b) i övrigt, samt

2. skyldighet att i övrigt göra anmälan eller lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten eller att förvara handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får vidare meddela föreskrifter om

1. att den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete ska se till att

a) det upprättas en arbetsmiljöplan,

b) det utarbetas en till projektets art anpassad dokumentation som ska beaktas vid efterföljande arbeten, och

c) arbetsmiljöplanen och dokumentationen anpassas med hänsyn till hur arbetet fortskrider och de eventuella förändringar som ägt rum,

2. att en byggarbetsmiljösamordnare enligt 3 kap. 7 a § ska

⁴ Senaste lydelse 2000:764.

upprätta eller låta upprätta en arbetsmiljöplan och utarbeta en sådan dokumentation som avses i 1,

3. att en byggarbetsmiljösamordnare enligt 3 kap. 7 b § ska se till att det genomförs nödvändiga anpassningar av en arbetsmiljöplan och sådan dokumentation som avses i 1, och

4. skyldighet att i övrigt upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt.

7 kap.

6 §⁵

Om det på ett gemensamt arbetsställe inte finns någon som har samordningsansvar enligt 3 kap. 7 §, kan Arbetsmiljöverket bestämma vem som skall ha ett sådant ansvar. När det finns särskilda skäl kan Arbetsmiljöverket bestämma att någon annan än den som har ansvaret enligt nämnda paragraf skall vara samordningsansvarig.

Vid tillämpning av första stycket skall samordningsansvaret läggas på den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete på det gemensamma arbetsstället eller på någon av dem som driver verksamhet där.

Om det på ett gemensamt arbetsställe som avses i 3 kap. 7 d § tredje stycket inte finns någon som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor, får Arbetsmiljöverket besluta att någon av dem som bedriver verksamhet där ska ha sådant ansvar.

När det finns särskilda skäl får Arbetsmiljöverket besluta att ansvaret för samordningen av arbetsmiljöfrågor i fall som avses i 3 kap. 7 d § ska flyttas över till någon av dem som bedriver verksamhet på det gemensamma arbetsstället.

I fråga om ansvaret för arbetsmiljöfrågor vid byggnads- eller anläggningsarbete enligt 3 kap. 6 § får Arbetsmiljöverket om det finns särskilda skäl i beslut flytta över detta ansvar

1. från en uppdragstagare till den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet i fall som avses i 3 kap. 7 c §, eller

2. från den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbetet till en uppdragstagare i den mån det finns ett sådant uppdrag som avses i 3 kap. 7 c §

⁵ Senaste lydelse 2000:764.

*första stycket 1.*7 §⁶

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 och 14 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs

Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2–12 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel meddela de förelägganden eller förbud som behövs

1. för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas, och

2. för att artikel 35 i förordning (EG) nr 1907/2006 ska följas.

I beslut om föreläggande eller förbud kan Arbetsmiljöverket sätta ut vite.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket förordna om rättelse på hans bekostnad.

Om någon inte följer ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket besluta att rättelse ska ske på dennes bekostnad.

Om ett föreläggande har meddelats beträffande någon åtgärd till vilken det krävs bygglov, rivningslov eller marklov enligt plan- och bygglagen (1987:10) men sådant lov inte beviljas, upphör föreläggandet att gälla såvitt avser åtgärden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

⁶ Senaste lydelse 2008:261.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Utlänningar som deltar i verksamhet som avses i 4 § *skall* inte anses som arbetstagare.

De *skall* dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 7–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§, 5 kap. 1–3 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

Därvid *skall* vad i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare gälla den som svarar för den verksamhet i vilken utlänningen deltar.

Utlänningar som deltar i verksamhet som avses i 4 § *ska* inte anses som arbetstagare.

De *ska* dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 6–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§, 5 kap. 1–3 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

Därvid *ska* vad i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare gälla den som svarar för den verksamhet i vilken utlänningen deltar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som tar del av ett arbetsmarknadspolitiskt program *skall* inte anses som arbetstagare om inte programmet gäller en anställning med anställningsstöd eller lönebidrag, skyddat arbete, trygghetsanställning, reguljärt arbete inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgarantin för ungdomar eller en anställning med särskilt stöd för introduktion och uppföljning (SIUS).

När ett program bedrivs på en arbetsplats *skall* den som tar del av programmet dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av följande regler i arbetsmiljölagen (1977:1160):

- 2 kap. 1–9 §§ om arbetsmiljöns beskaffenhet,
- 3 kap. 1–4 och 7–14 §§ om allmänna skyldigheter,
- 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ om bemyndiganden,
- 5 kap. 1 och 3 §§ om minderåriga,
- 7 kap. om tillsyn,
- 8 kap. om påföljder, och
- 9 kap. om överklagande.

Vad som i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare *skall* gälla den som har upplåtit en arbetsplats för programverksamhet.

Föreslagen lydelse

7 §⁷

Den som tar del av ett arbetsmarknadspolitiskt program *ska* inte anses som arbetstagare om inte programmet gäller en anställning med anställningsstöd eller lönebidrag, skyddat arbete, trygghetsanställning, reguljärt arbete inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgarantin för ungdomar eller en anställning med särskilt stöd för introduktion och uppföljning (SIUS).

När ett program bedrivs på en arbetsplats *ska* den som tar del av programmet dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av följande regler i arbetsmiljölagen (1977:1160):

- 2 kap. 1–9 §§ om arbetsmiljöns beskaffenhet,
- 3 kap. 1–4 och 6–13 §§ om allmänna skyldigheter,
- 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ om bemyndiganden,
- 5 kap. 1 och 3 §§ om minderåriga,
- 7 kap. om tillsyn,
- 8 kap. om påföljder, och
- 9 kap. om överklagande.

Det som i arbetsmiljölagen sägs om arbetsgivare *ska* gälla den som har upplåtit en arbetsplats för programverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

⁷ Senaste lydelse 2007:809.

4 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

6 §

Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § *skall därvid* inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärsarbete, *skall* han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 §§ och 7–14 §§, 4 kap. 1–4 §§ och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § *ska i det sammanhanget* inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärsarbete, *ska* han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 och 6–13 §§, 4 kap. 1–4 och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan *skall* följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla även utomlands, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4, 6 och 12 §§,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Föreslagen lydelse

2 §¹

För dem som tjänstgör i utlandsstyrkan *ska* följande bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) gälla även utomlands, om inte tjänstgöringsförhållandena hindrar detta:

- 2 kap. 1–8 §§,
- 3 kap. 1–4 §§, 7 g § första och andra styckena samt 12 §,
- 6 kap. 1–6 §§, 6 a § första stycket första och andra meningarna och andra stycket samt 8 och 9 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

¹ Senaste lydelse 2003:170.

BILAGA 3

Stenografiska uppteckningar från arbetsmarknadsutskottets utfrågning om arbetsplatsolyckor tisdagen den 14 oktober 2008

Program

Kl. 10.30	Öppnande, utskottets ordförande Hillevi Engström (m)
Kl. 10.35	Olyckor på arbetsplatser – hur ser utvecklingen ut, vad bör och kan göras, generaldirektören Mikael Sjöberg, Arbetsmiljöverket.
Kl. 10.55	Företrädare för särskilt utsatta branscher kommenterar. Vad ligger bakom ökningen av dödsolyckorna? Kan man se några nya mönster? Hur kan det förebyggande arbetsmiljöarbetet förbättras? Företrädare för byggbranschen Sveriges Byggindustrier, Björn Samuelsson, expert på arbetsmiljöfrågor Företrädare för Svenska Byggnadsarbetareförbundet, arbetsmiljöombudsmännen Jörgen Eriksson och Christer Carlsson Företrädare för jord- och skogsbruket Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet, vd Katarina Novák Skogs- och Träfacket, ombudsmannen Anders Karlsson Kommunal, Ernst Åslund, regionalt skyddsombud
Kl. 11.25	Frågor från utskottets ledamöter, ev. kommentarer från övriga deltagare
Kl. 11.50	Paus
Kl. 12.10	Säkerheten på arbetsplatsen, betydelsen av sömn, trötthet och stress, fil. dr. Arne Lowden, Stressforskningsinstitutet, Stockholms universitet
Kl. 12.20	Könsaspekter på arbetsplatsolyckorna och det förebyggande arbetsmiljöarbetet, doktoranden John Sjöström, Tema Teknik och social förändring, Linköpings universitet
Kl. 12.30	Frågor från ledamöterna, ev. kommentarer från övriga deltagare
Kl. 12.55	Avslutning, utskottets vice ordförande Berit Högman (s)

Arbetsplatsolyckor

Ordföranden: Jag heter Hillevi Engström och representerar Moderaterna, och jag är ordförande i arbetsmarknadsutskottet. Till vänster om mig sitter Berit Högman, som är vice ordförande, och hon representerar Socialdemokraterna. Till höger sitter Gunilla Upmark, som är kanslichef i utskottet. Vi har en kvinnlig dominans på podiet och en manlig dominans på golvet.

Vi är väldigt glada för att ni är här. Vi håller denna utfrågning med anledning av att vi just nu behandlar en proposition om ett nytt EGDirektiv, byggplatsdirektivet. Inledningsvis kan jag säga att Sverige jämfört

med genomsnittet av alla andra EU-länder har väldigt låga olyckstal i arbetslivet och en relativt sett mycket bra arbetsmiljö. Inte minst spelar goda relationer när det gäller samverkan mellan parterna en viktig roll.

Med detta sagt menar jag inte att vi kan vara nöjda. År 2007 rapporterades 28 000 arbetsplatsolyckor som ledde till sjukskrivningar. Jämfört med 2006 är det visserligen en minskning med 8 procent, men det är ändå alldeles för många. I somras fick vi höra larmrapporter från bland annat Arbetsmiljöverket om de ökande dödsolyckorna i arbetslivet. Första halvåret var det fler människor som avled i olycksfall på arbetsplatser än under hela 2007. När jag läste i statistiken såg jag att det var mycket fallande och flygande föremål och fall som orsakade de här mycket tragiska olyckorna.

Vi har delat upp utfrågningen i två block. Först kommer generaldirektören i Arbetsmiljöverket, Mikael Sjöberg, att hålla en presentation och tala om hur utvecklingen ser ut, vad som har gjorts och vad som behöver göras.

Sedan har vi kallat in partsföreträdare för de branscher som har varit olycksdrabbade. Det är inte något utpekande, utan det är snarare så att ni med er erfarenhet har mycket att delge oss som vi är väldigt nyfikna på att höra om: era tankar, reflexioner och förslag. Framför allt är det viktiga fokus att vi ska kunna förebygga fler olyckor i arbetslivet i framtiden. Vi ska också ha en frågestund, så ni som vill ställa frågor kan anmäla det under tiden.

Därefter ska vi välkomna Arne Lowden från Stressforskningsinstitutet vid Stockholms universitet, tätt följd av John Sjöström från Linköpings universitet. Vi kommer då att få höra om bland annat sömn, trötthet och stressens betydelse för olyckor i arbetslivet och även könsaspekter vid arbetsplatsolyckor.

Utöver dem som ska prata vill jag hälsa alla övriga deltagare varmt välkomna, även riksdagsledamöter och anställda. Det kommer att göras steno­grafiska uppteckningar under utfrågningen. Vi planerar att utfrågningen ska vara avslutad kl. 13.00.

Jag vill återigen hälsa er varmt välkomna och presentera Mikael Sjöberg från Arbetsmiljöverket som får starta i dag.

Mikael Sjöberg: Tack för möjligheten att få komma hit och prata om det här väldigt viktiga och angelägna ämnet!

Vi såg i våras ett antal oroande tecken som tydde på att vi hade en accelererande utveckling vad gäller dödsolyckor på arbetsplatser. Det som kanske oroad oss på Arbetsmiljöverket mest var att vi sett en försiktig ökning de senaste åren. Därför blev det väldigt viktigt för oss att tillsätta vad vi kallade en snabbanalysgrupp, för att säkerställa vad det var som verkligen hände, så att vi inte bara gick på våra egna bedömningar eller på mediala uppgifter. En hel del av det jag presenterar i dag är baserat på den utredningen. Jag tänkte börja så här.

[Bild 1]

Runtomkring oss i dag finns en finansoro, som jag tror att var och en fun-
derar en hel del på. Man kan ställa sig frågan om det finns någon
koppling till arbetsmiljö och olyckor på arbetet. Det finns faktiskt en intres-
sant koppling som jag skulle vilja lyfta fram.

[Bild 2]

De blå fyrkanter som ni ser på bilden visar konkurrenskraften för olika
länder. Ni ser att Finland, USA, Sverige och Danmark ligger väldigt högt
på skalan. De röda trekanterna visar samtidigt frekvensen dödsolyckor
inom arbetslivet, och där ligger samma länder väldigt lågt. Man kan när
man ser på bilden konstatera att länder som har en väldigt stark konkur-
renskraft också ganska tydligt har väldigt få dödsolyckor på arbetsplatserna.

Det här är egentligen inte så konstigt, därför att arbeta med arbetsmiljö
handlar om att ständigt arbeta med förbättringar. Man försöker jobba inom
sitt företag eller sin organisation med produktivitet utveckling, effektiviser-
ingar, kvalitet, arbetsmiljö och säkerhet. De här små stegen leder till att
företag, människor och länder utvecklas, och då får man en positiv utveck-
ling. Dessutom hänger de ofta ihop. Om du jobbar med arbetsmiljö får du
ofta effektiviseringar i ditt företag eller i din organisation. Om du jobbar
med produktivitet utveckling får du i ett utvecklat arbetsmiljö tänkande sam-
tidigt en förbättrad arbetsmiljö.

Det innebär att vi ser att konkurrenskraften har en aspekt i de här frå-
gorna. Med tanke på vår omvärld just nu är det väl ingen regering och
inget parlament som inte vill vara högt på skalan bland konkurrenskraftiga
nationer.

Om vi går in och tittar lite grann på hur det ser ut i Sverige tänkte jag
börja så här.

[Bild 3]

Vi kan se på bilden att vi har en viss uppgång i dödsolyckor i Sverige.
Det börjar någonstans runt 2001, 2002 och 2003, och sedan fortsätter det
något uppåt.

Nu kommer min mest pedagogiska bild.

[Bild 4]

Det jag framför allt vill visa här är en bild som beskriver skador som ger
invaliditet, det vill säga kvarvarande funktionsnedsättning. Om ni tittar
längst ned på skalan ser ni att den här typen av skador står still. Det går
varken upp eller ned utan rör sig lite försiktigt kring 0,9 och 0,8. Det är
väl det vi kan kalla de näst mest allvarliga olyckorna: om en person på sin
arbetsplats blir så skadad att han får en funktionsnedsättning varaktigt.

[Bild 5]

När vi däremot tittar på samtliga arbetsplatsolyckor, väger in dödsolyckor, invalidiserande olyckor men framför allt den stora mängden olyckor som inte har riktigt så allvarlig effekt ser vi snarare en viss nedgång. För män har vi en markant nedgång fram till mitten av 90-talet. Ni ser på bilden att linjerna går nedåt på slutet.

Det förstärks även av nästa bild, som visar de senaste åren, där vi ser en förbättring av situationen på arbetsplatserna inom de här områdena.

[Bild 6–7]

Likåsa ser vi om vi tittar på antalet anmälda arbetssjukdomar att det har skett en förbättring. Då ska vi vara medvetna om att så fort man går in på arbetssjukdomar kommer betydligt fler aspekter in som påverkar statistiken. Med all sannolikhet beror den pik vi ser på linjen inte på någon stor förändring på arbetsplatserna utan snarare på en förändring som Sveriges riksdag beslutade om vad gäller socialförsäkringarna. Det gör att vi alltid ska ta arbetsskadestatistiken vad gäller arbetssjukdomar lite försiktigt. Men vi ser ändå en förbättring.

Även när vi tittar på andelen sjukfrånvaro som beror på arbetsorsakade besvär ser vi att de faller nedåt.

[Bild 8]

Det här innebär att vi för tillfället har en situation där vi ser en uppgång för antalet dödsolyckor på arbetsplatserna. De invalidiserande olyckorna ligger förhållandevis stabilt, jämnt, medan antalet enklare olyckor och arbetssjukdomar sjunker. Det här är en relativt ovanlig situation, för normalt sett brukar man säga att de här kurvorna i viss mån följer varandra. Det är inte ovanligt inom internationell forskning och internationella organisationer att man säger att en dödsolycka ger ett visst antal, och sedan kan man nästan matematiskt räkna ned det hela.

Vi har inte färdiganalyserat den här utvecklingen, men en del svar hoppas jag att jag ska kunna ge er här i dag om situationen.

[Bild 9]

Vad gäller dödsolyckor har vi i Sverige haft en fantastisk utveckling sedan 50-talet och framåt. Vi har förbättrat oss betydligt mer än de flesta andra länder. Det finns många orsaker. Ordföranden nämnde en orsak, det goda samarbetet mellan parter i Sverige. Vi har haft en väldigt stabil myndighet. Vi har haft en bra lagstiftning. Nästan alla faktorer har verkat åt ett och samma håll. Jag skulle också vilja lyfta fram förmågan till strukturomvandling inom industrin. Vi har haft en förmåga att inte behålla gamla arbeten inom landet, utan vi har hela tiden utvecklat landet som industrination.

[Bild 10]

Ni ser ändå på bilden den lilla piken som går uppåt på slutet. Då borde man först och främst ställa sig frågan: Är det här konjunkturberoende? Är den uppgång vi ser nu någonting som går att förklara med att det har varit

högkonjunktur? När vi kör siffrorna mot varandra kan vi se – även om den här bilden inte är så tydlig – att från uppgången har förvärvsfrekvensen i samhället ökat med 9 procent och dödsolyckorna med 34 procent. Detta är alltså inte ett konjunkturproblem. Nu har vi väldigt små tal inom dödsolyckorna, som ordföranden sade, så jag brukar säga att 34 procent kanske inte är det viktigaste, för en person betyder väldigt mycket. Men vi ser att det inte är direkt konjunkturberoende. Ökningen är större än förvärvsfrekvensen.

Vad är det som händer när människor avlider på arbetet, och vad kan vi läsa ut av det?

[Bild 11]

Ja, det ena är att fallande eller flygande föremål, som är ett begrepp som många till exempel inom Byggnads och byggbranschen känner igen, är en stabilt hög orsak. Maskinolyckor ökade det första halvåret – det är första halvårsskiftet respektive år. Jag återkommer till fordon och transport. Men vi såg också att fall av person, fallolyckor, ökade ganska radikalt under det första halvåret.

När vi dessutom tittar på fordon eller transportanordning, där det gick ned och halverades, ser vi trots det på slutsiffrorna en ökning under första halvåret. När det gäller fordon eller transportanordning är nog vår preliminära bedömning att det är mer det trafiksäkerhetsarbete som pågår som nu verkligen börjar få resultat. Här tror vi inte att vi har några konjunkturavmattningar, för det slår direkt på vägtrafiken.

Sedan vill jag omedelbart säga att vi här inte har utländsk arbetskraft med. De som avlider som kommer framför allt från EU-länder registreras i sina hemländer. Om vi hade adderat dem skulle skillnaden mellan åren ha blivit något mindre. Det var nämligen en utländsk arbetskraft som avled första halvåret i år, och jag tror att det var tre under 2007, så skillnaden blir något mindre.

[Bild 12]

När vi då går in och tittar på vilka branscher som är olycksdrabbade ser vi direkt att jord och skog är den mest olycksdrabbade branschen per antalet anställda. Det är en ganska liten bransch i Sverige i dag, men den är väldigt riskutsatt.

Sedan ser vi att bygg och transport kommer därefter. Transport går ned, precis som den förra bilden visade, och vi tror att det är väldigt mycket trafiksäkerhetsarbetet som ligger bakom de delarna. Det finns också mer klassiska arbetsmiljöåtgärder som ligger bakom de siffrorna. Men bygg åker upp. Tyvärr kommer vi att redovisa här att bygg framgent har betydligt sämre siffror. År 2007 var ett mycket mörkt år inom byggbranschen. Och redan i augusti i år passerade vi 2007 vad gäller antalet dödsolyckor. Hela 2007 var det betydligt mer än 2006, och i augusti passerades alltså 2007 års siffror inom byggbranschen.

Försvar, brand och polis är en sektor som går väldigt mycket upp och ned. Det beror till exempel på att en helikoptero olycka inom polisen eller försvaret omedelbart slår igenom. Sedan kan det gå många år utan så stora dramatiska olyckor, men så kommer man tillbaka.

Vi ser på nästa bild att det är framför allt äldre som förolyckas.

[Bild 13]

Den grå stapeln, som är +55, är väldigt markant. Vi är inte helt säkra på orsakerna, men vi har två teorier. Den ena är att man med stigande ålder tappar lite av sin reaktionsförmåga och sin styrka att parera incidenter. Man kanske inte hinner hoppa undan eller kanske inte hinner parera ett fallande föremål. Den andra teorin är att kroppen inte längre klarar stora trauman. Ramlar man från hög höjd när man är 23 år kanske man skadar sig allvarligt, men om man är närmare 60 klarar inte kroppen det traumat utan man avlider. Här krävs det dock mer utredning och undersökning innan vi är säkra.

Om vi säger att 2007 är ett riktigt högkonjunkturår sticker åldersgruppen 35–44 år ut. Det är troligen en grupp personer som både känner sig fysiskt väldigt starka och pigga och inte längre betecknar sig som nybörjare på arbetsplatserna utan är relativt säkra på hur en slipsten ska dras, och så slappnar man av lite grann med en del säkerhetsåtgärder.

En annan väldigt tydlig markör i det här är att det är de små företagen som drabbas. Anställda i små företag är väldigt riskutsatta.

[Bild 14]

Om vi först tittar på bilden och isolerar företag med under 50 anställda ser vi att det är en väldigt stor andel. De allra minsta sticker ut väldigt tydligt.

Vi har då, baserat på de här siffrorna, försökt göra en del analyser. Vi är inte helt färdiga med de här delarna, men några saker kan jag nämna. Sedan ställer vi givetvis upp och svarar på frågor. Bernt Nilsson, tillsynschef på Arbetsmiljöverket, är med mig här i dag.

[Bild 15]

Rent allmänt skulle man kunna säga att det här är ett bransch- och småföretagsproblem i första hand. Vi ser väldigt tydligt att det är kopplat till vissa branscher och små företag. Det är inte, enligt oss, i första hand en brist på lagar och regler som ligger bakom den här utvecklingen. Den lagstiftning vi efterfrågar är den som just nu behandlas av utskottet, men i övrigt ser vi inte att det är brist på lagar och regler. En viktig del är också, tror vi, att nu undvika att ett bristande säkerhetsbeteende sprider sig. Det är uppenbart att det på vissa ställen finns ett bristande säkerhetsbeteende, och vi måste försöka undvika att det får spridningseffekter. När det gäller byggverksamheten är vår analys att en byggarbetsplats i dag inte ser ut som den gjorde för 10–15 år sedan. Om ni åker ut till en byggarbetsplats kommer ni att finna att det många gånger är få av byggnadsarbetarna som tillhör det byggföretag man tror bygger objektet. Många är anställda

av underleverantörer eller inhyrningsföretag, och de är egna företagare. Det innebär att det är en väldigt komplex arbetsplats man pratar om i det här fallet.

Tidspressen är påtaglig, inte minst i en högkonjunktur. Man ligger kanske sent i ett projekt, och där stressar företaget och medarbetare. Dessutom har man redan kontrakterat nästa objekt dit man har tänkt flytta över kompetensen. Det är en stress både över risken för skadestånd i det icke slutförda objektet och över att man behöver föra över kompetensen till nästa objekt. Det här gör att den samordningsansvarige på arbetsstället givetvis har en väldigt svår uppgift att hantera.

I fråga om jord och skog skulle jag vilja lyfta upp säkerhetskulturen. Det är ofta små företag, kanske enmansföretag. Man har jobbat väldigt länge och kanske befinner sig på sin egen gård eller i sin egen skog. Man har kanske jobbat 40 år med lite provisoriska lösningar, och det har gått bra – ända fram till den dagen det inte gick så bra.

Det här är en grupp som inte heller är alldeles enkel att påverka. Om man befinner sig på sin egen gård och har arbetat med lite provisoriska lösningar i nästan hela sitt liv är man kanske inte den förste som möter våra inspektörer med en enkel uppfattning om att ta till sig våra idéer och våra tankar. Säkerhetskulturen är därför väldigt central. Det är ofta ensamarbeten, men det är också ganska ofta små arbetsplatser. Om det finns anställda kan det vara bara en person, som kanske bor på gården. Det finns väldigt täta band mellan arbetsgivare och anställda som leder till att den här branschen är riskutsatt.

[Bild 16]

I småföretagen ser vi att man har ett outvecklat arbetsmiljöarbete. Man har brister i sin kunskap. Man ser inte alltid att arbetsmiljö är positivt eller att det kan vara en drivkraft. Man har inte riktigt tagit till sig de delarna och är inte heller riktigt medveten om hur man ska starta arbetet. Man har dessutom små ekonomiska och personella resurser, vilket leder till att om man skulle vilja börja kanske man själv är fullt ut belagd med arbete. Man har två eller tre anställda som är belagda fullt ut, och då är det inte så lätt att frigöra mantimmar för att starta det här arbetet. Det är alltså särskilda omständigheter som påverkar arbetsmiljön i små företag.

Myndighetskontakter uppges ofta som svårare. Man är inte van. Man har inte specialister på samma sätt. Det kan också vara så att en del av dem som har bildat små företag har gjort det just för att man vill vara fri från större organisationer, vara fri från andras påverkan. Det är väl en ganska stark drivkraft hos många småföretagare, och det underlättar inte, om jag uttrycker mig försiktigt, kontakterna med Myndighetssverige när den drivkraften möter dem som ytterst försöker verkställa de lagar som ledamöterna i den här församlingen stiftar.

Det finns också, enligt mig, en relativt stor grå eller svart sektor som påverkar det här. Sedan jag kom till Arbetsmiljöverket började jag som ämbetsman snart se det jag trott mig veta som privatperson, att det här är ett betydligt större problem än vad vi ibland låtsas om. Det ställer till problem för seriösa småföretagare.

Äldre har jag redan nämnt, så jag tänkte inte säga så mycket mer om dem här.

Vilka åtgärder ska då vidtas?

[Bild 17]

Bransch och arbetsgivare måste ta sitt ansvar. Vi har seriösa arbetsgivare på många ställen, men inom småföretagarsektorn tror jag att branschföreträdarna måste ta ytterligare ett steg framåt för att jobba med de här frågorna.

Vi på verket måste fortsätta att jobba och fokusera på de här frågorna, men samtidigt inte tappa bort till exempel belastningsskador eller andra arbetssjukdomar. Det är en väldig balansgång för oss att hantera. Om vi fokuserar för mycket på till exempel de branscher som är i fokus här kanske vi inte fångar upp de spridningseffekter som kan komma – vi släcker branden på ett ställe, men den blossar upp någon annanstans. Vi kan inte allokera alla resurser till en sektor, för då sprider det sig snabbt. Vi måste balansera våra resurser på ett klokt sätt.

Politiker betyder oändligt mycket för attityder i samhället. Om svenska politiker står upp för arbetsmiljöfrågorna, för säkerhetsfrågor och för ett gott arbetsliv får det betydelse. Det skapar en känsla hos skyddsombud, fackföreningar, skyddsingenjörer, företagshälsovård men också chefer och ledare att det här är viktigt, någonting som är prioriterat i samhället. Då kommer det att få betydligt större genomslag än många andra åtgärder.

Det mest effektiva sättet att underminera det här är att som politiker inte riktigt stödja de här frågorna. Men gör man det får man väldigt stort genomslag. Ibland får jag en känsla i den svenska debatten att politiker undervärderar sin makt över opinionsbildningen och attityderna i samhället. Här finns det någonting som är väldigt betydelsefullt inom det här området att fortsätta att jobba med.

Inom bygg gör vi en stor satsning. I vecka 43 nås 16 000 småföretag av vår information, och 1 000 företag blir inspekterade. Vi bedriver en kampanj vad gäller småhusbyggen och fallolyckor. Vi väntar på lagstiftningen, som vi förhoppningsvis kommer att se beslutas i riksdagen. Det ger oss inte bara en bättre lag utan också en skjuts att arbeta med de här frågorna. Det blir uppmärksamhet. Vi kommer att tvingas möta bransch, arbetsgivare och fackföreningar och informera om de nya regler som vi kommer att besluta om baserat på den nya lagstiftningen. Den är efterfrågad just nu.

Vi hoppas att vi kan bidra till ett bättre branschsamarbete där vi också går in i de här frågorna. Bland annat ska vi ha seminarier på hög nivå kring det nya byggplatsdirektivet för att få i gång och sprida information. Vi har nu beslutat att göra djupstudier på tio dödsolyckor inom byggsektorn för att se bakomliggande faktorer.

I fråga om jord och skog har vi ett bra samarbete med Jordbruksverket. Vi gör nästa år en stor satsning inom lantbruket, och det gör vi tillsammans med LRF, Kommunal, Jordbruksverket och ytterligare ett antal aktörer.

Vad gäller de små företagen tror vi att det är viktigt att vi riktar oss direkt till nya företag med information så att man får en möjlighet att göra rätt direkt.

[Bild 18]

Vi vill också från Arbetsmiljöverkets sida prioritera de små företagen högre på bekostnad av stora och medelstora företag. Vi har också här en vädjan om ytterligare insatser från politiker och andra myndigheter inom den grå och svarta sektorn.

På äldresidan tror vi att det krävs mer forskning om vad det är som orsakar så stora dödstal inom just den gruppen.

Om de här sakerna skulle komma på plats, där vi tar vårt ansvar, branschen tar sitt ansvar och politiker fortsätter att jobba aktivt med de här frågorna, kommer Sverige både att fortsätta att vara konkurrenskraftigt och att ha en bra arbetsmiljö.

Ordföranden: Tack för det, Mikael Sjöberg.

Nu kommer företrädare för branschen, och det är först Björn Samuelsson, Sveriges Byggindustrier.

Björn Samuelsson: Jag tänkte börja med att titta på läget i byggbranschen vad gäller olyckor, och sedan tänkte jag tala lite kort om åtgärder.

[Bild 19]

Här har jag en bild som visar hur det ser ut när det gäller arbetsolyckor i byggbranschen. Den visar frekvensen, alltså antal olyckor per 1 000 sysselsatta. Som vi ser är det en sjunkande trend. Som Mikael har visat sjunker antalet arbetsolyckor rent allmänt. Vi ser en del mindre variationer, och de sammanhänger rätt väl med konjunkturen. Bortsett från den lilla dippen 2001–2002, som beror på en omläggning av statistiksystemet, har vi en uppgång när det var drag i byggbranschen. Sedan gick det ned, och därefter har det gått upp igen.

Om vi tittar på det sista året, 2007, ser vi en tydlig nedgång, trots att vi har en väldigt bra konjunktur. Det är lite egendomligt. Det är naturligtvis oerhört glädjande, men det är egendomligt att det visar sig vara så. Det gäller även de svåra olyckorna. Här ser vi alla olyckor totalt, och hela olycksmönstret är likadant.

[Bild 20]

På den här bilden ser vi dödsfall i hela byggbranschen, alltså inklusive underentreprenörer, installatörerna. Enheten är absolut antal. Här ser vi, som Mikael också visade, att det generellt är ett sjunkande antal dödsolyckor. Trenden är nedåtgående. Men vi har också ett antal uppgångar,

och de sammanhänger ganska väl med olika konjunkturuppgångar. Den blå linjen är glidande treårsmedelvärden. Det är samma sak där, att det finns ett antal pucklar som sammanhänger med konjunkturen.

[Bild 21]

Om jag tar enbart bygg och anläggning, exklusive installationsdelen, ser det ut så här de senaste åren. Enheten är också här absoluta tal, antal alltså. Där ser man på samma sätt att vi har en sjunkande trend men sedan ett antal spetsar som går upp, 2001, 2002 och 2007, som vi har varit inne på lite grann. Det var väldigt många 1994, men det beror på att fem eller sex av de fallen var sådana som omkom i samband med Estoniaolyckan.

[Bild 22]

Om vi tar hänsyn till antalet sysselsatta betecknar staplarna på denna bild frekvensen. Då har vi fortfarande ett liknande mönster. Det blir lite utplattat, men det blir ändå en uppgång i samband med konjunkturen. Det här visar att det inte enbart är antalet sysselsatta som styr. Det är alltså inte enbart konjunkturberoende, utan det finns något annat som också påverkar olycksbenägenheten eller speciellt dödsolyckorna i högkonjunkturer.

Man ska särskilt lägga märke till uppgången 2007 som Mikael nämnde. Här har vi en tydlig uppgång. Titta särskilt på den blå linjen och jämför med den här, där vi har en tydlig nedgång!

[Bild 19 (återigen)]

Det är en anomali som är svårförklarad. Antalet olyckor är en stor volym, så det är knappast slumpen som styr antalet. Det skulle kunna vara så när det gäller dödsolyckorna att de påverkas mycket av slumptal genom att det är relativt få fall. Det är väldigt bestickande att det ser ut som det gör här, att vi har en så pass tydlig uppgång ändå.

Det är svårt att hitta en riktigt bra förklaring till det här. Det skulle kunna vara så när det är en konjunkturuppgång att det kommer in ovana människor i branschen. Det är lätt att få jobb. Det är många som kommer in för att tälja guld. Det är det ingen tvekan om. Men då borde egentligen antalet arbetsolyckor i allmänhet också ha krupit upp. Så de här skillnaderna är inte alldeles logiska.

[Bild 23]

När det gäller olycksorsaker nämnde Mikael att det är väldigt konstant. Jag tänker inte gå in så mycket i detalj på det. Så här ser fördelningen ut på arbetsolyckor. Den här cirkeln och sektorerna, eller fördelningen i cirkeln på olika sektorer, ser precis likadan ut från år till år. Det som varierar är att cirkelns storlek varierar. Den krymper eller ökar, men fördelningen, alltså olika orsaker, eller avvikelser som det heter nuförtiden, är precis likadan. Vi har till exempel ungefär en lika stor andel fallolyckor och en lika stor andel som förlorar kontroll över verktyg varje år. Det är ganska konstigt.

Allmänt om arbetsmiljön i bygg kan man ändå säga att den är god om man tittar på alla faktorer. Det finns risker i byggbranschen som inte finns någon annanstans. Man hanterar tunga material, kör tunga maskiner, och det gör att det kommer att hända olyckor där som inte kan hända inom andra yrken på andra arbetsplatser.

Om man tittar på trivseln är den väldigt hög i byggbranschen. Det finns ett oberoende trivselindex, European Employee Index, som görs av ett oberoende institut, och där ligger byggbranschen alltid i topp, eller nästan i topp, varje år.

[Bild 24]

Om vi tittar på sjukfrånvaron är den lägst i byggbranschen av alla industrigrenar.

[Bild 25]

Detta sammantaget visar att det totalt sett är en bra miljö att arbeta i, men, som sagt, den är tyvärr olycksdrabbad.

När det gäller miljön skulle man kunna sammanfatta det i en inte helt obekant valslogan: Vi är stolta men inte nöjda. Det är en bra bransch. Det är en väldigt trevlig bransch att arbeta i, men vi är inte nöjda med olyckorna och olycksutvecklingen. Vi är glada åt att det sjunker, men vi tycker naturligtvis att det är oacceptabelt att folk ska riskera att dö på jobbet. Det kan och det ska bli bättre.

Vilka åtgärder tror vi kan ge effekt? Till att börja med allmänt: Påverka attityderna! Det har Mikael redan varit inne på, och det är nog en av de viktigaste saker som man kan göra. Det har nämnts i andra sammanhang, bland annat av statsrådet, att det finns en Tarzanmentalitet i byggbranschen. Det tror inte vi. Parterna är överens om att den mentaliteten nästan är borta. I byggbranschen är man ungefär likadan som man är i alla andra yrken.

Det som däremot finns i byggbranschen, och i viss grad naturligtvis hos andra människor också, är mycket av Alfons. Alfons ska bara. När det gäller små jobb, små enkla saker tycker man: Jag ska bara fixa det här, och jag har gjort det så många gånger. Jag vet hur det går till, och det brukar aldrig hända någonting. Jag behöver inte ta fram en ordentlig ställning, det räcker med en enkel stege. Eller: Jag behöver inte ta på mig fallskyddsutrustningen, för jag ska bara gå över taket och fixa det här. Tyvärr går den attityden igen i viss mån hos arbetsledningen och företagsledningen. Man ser ofta genom fingrarna.

Mer specifikt: Vi behöver bättre utbildning i branschen, bättre utbildning av arbetsledare och även av skyddsombuden. Företagsledningen behöver också lära sig bättre vilka regler som finns. Vi strävar inte efter fler regler. Vi behöver enklare regler. Reglerna ska vara så enkla att man kan tillgodogöra sig dem och förstå vad det är man ska göra.

Vi har nu tillsammans med Seko – det andra facket som tyvärr inte är representerat här i dag – beslutat om en kraftigt utökad utbildning av skyddsombuden. Den går från tre dagars grundutbildning till elva dagar. Sedan är det en utbildningsdag varje påföljande år.

Vi kommer också att arbeta för att vi ska få in betydligt mer om arbetsmiljö på byggprogrammet på gymnasieskolan. Det har varit svårt, men vi ligger på Skolverket om att få in det. Det handlar om bättre arbetsberedning. Vi behöver få det att fungera bättre på byggeplatserna, få förberedelserna, arbetsinstruktionerna, att bli tydligare. Det ska finnas en instruktion som är tydlig, inklusive skyddsaspekterna, för alla jobb som görs. Vi har anslagit 2 miljoner kronor i ett branschprogram för att ta fram nätbaserade instruktioner som ska vara lättillgängliga.

Man kan inte lösa allt med det, utan det vill till att man verkligen har viljan att följa instruktionerna också. Därför behövs det en bättre kontroll och uppföljning. Vi ser för mycket mellan fingrarna när det gäller sådana som inte följer instruktionerna. Det gäller både egen personal och engagerade underentreprenörer.

När det gäller underentreprenörerna behövs det en noggrannare upphandling. Man ska se till att man väljer underentreprenörer som är seriösa. Övriga ska inte anlitas, i synnerhet naturligtvis inte de som är grå eller gråsvarta.

Sammanfattningsvis: Vi kan inte se någon "quick fix" på problemet med dödsolyckor. Efter att vi har diskuterat frågan i det samarbete som vi har mellan parterna är vi överens om att det är vanligt tråligt arbetsmiljöarbete som kommer att ge utslag. Vi hoppas att vi kan fortsätta på den nedåtgående trend som vi har när det gäller arbetsolyckorna i allmänhet.

Jörgen Eriksson, Byggnads: Det är trevligt att få komma hit. Jag tycker att det är bra att man har den här typen av öppna förhör och belyser den här frågan. Jag blir väldigt personligt berörd av arbetsskador och dödsolyckor. När jag var elva år förlorade jag min far i en arbetsplatsolycka, så det här berör mig väldigt starkt. Varenda gång jag får se en tidningsannons eller någonting om att det har hänt något kommer det tillbaka.

Jag är överens om det som både Björn och Mikael säger här när det gäller åtgärder. Byggarbetsplatsen är en väldigt speciell miljö. Vi har väldigt många olika underentreprenörer, och ibland vet man inte vad det finns för folk på arbetsplatsen. Ibland vet man inte om det över huvud taget finns folk på arbetsplatsen. Så det är en väldigt speciell miljö.

Arbetstakten är i dag väldigt högt uppdriven. Arbetstakten ser vi som en av de bidragande orsakerna. Det är en tidspress på arbetsplatsen.

Jag håller med om att vi har lagstiftning och bra instrument. Vi har ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Vi har riskanalyser och riskinventeringar. Följer man det systematiska arbetsmiljöarbetet och gör det till ett levande arbetsmaterial tror jag att man kan klara av det här. Det är bara det att det inte funkar.

Som jag ser det är det, när det gäller den lagstiftning ni är på väg att besluta om, väldigt viktigt med en samordningsansvarig på byggarbetsplatsen. Det är oerhört viktigt. Det ska inte bli som någon sade: Vad är det här? Det är en målvakt. Vi vill inte råka ut för det. Vi vill ha en fysisk person som finns där, som vi kan prata med och diskutera med.

Från förbundet eftersträvar vi också ett samarbete med arbetsgivarna. Vi har ett bra samarbete. Vi har bra diskussioner. Vi är förhållandevis överens. Det är väl bara på en punkt vi inte är överens, och det kan jag återkomma till. Men i övrigt är vi överens. Det ska inte förekomma några olyckor på byggarbetsplatserna. Vi kämpar för en nollvision.

Vi diskuterar nu också skyddsombuden och de regionala skyddsombuden (RSO). Skyddsombuden är det svårt med. Vi har svårt att få ett engagemang på skyddsombudssidan. RSO är en sak. Det är oftast anställd personal i vårt fall. Dem kan vi få ett engagemang hos, men de skyddsombud som är valda på arbetsplatserna sitter i ett dilemma. De har ibland svårt att agera gentemot arbetsgivaren. De är också på arbetsplatsen för att tjäna pengar. Någonstans går det inte ihop. Men vi genomför och kommer att genomföra en bred satsning när det gäller skyddsombuden.

När det gäller RSO:erna ser jag positivt på det hela. Det kommer tydligen att bli som det har varit. Vi kommer att ha verksamheten med de regionala skyddsombuden. Det är kanske en verksamhet som vi kan utöka. RSO:erna är ingen myndighet. Vi är en facklig organisation. Vi ska inte uppträda som en myndighet när vi kommer ut på arbetsplatserna. Men vi ska hjälpa och stötta våra kamrater i det här arbetet som är oerhört viktigt.

Vi tittar på statistiken och tillbuden. Jag tror att det finns ett mörkertal när det gäller tillbuden. Björn tog upp det när han pratade om macho- och Tarzanmentaliteten. Jag tycker att den mer eller mindre är borta, men vi ser tendenser att man ibland när man är sjuk går till jobbet. När man har gjort sig illa kommer helgen eller en veckas semester. Man tar några värktabletter och lite whisky och så fortsätter man. Det ligger i botten på det Björn tar upp med förslitningsskador. En byggnadsarbetare går inte till läkaren. Man går och drar med det. När man väl går till läkaren är det för sent.

Mycket ligger i omdömet på arbetsplatserna. Samordningsansvaret tror jag är det absolut viktigaste. Det handlar om att få i gång skyddsorganisationens samarbete med arbetsgivaren.

Det som vi inte är överens om är det som vi ibland får höra som organisation. Det är våra lönesystem, våra ackordssystem som är boven i det hela. Det håller jag inte med om. Jag har sagt att det inte är så. I och för sig är det ganska lätt att titta på de dödsolyckor som har skett. Har det förekommit ackordsarbete? För att du ska kunna tjäna pengar på ett ackord måste du ha det rent och snyggt. Arbetsmiljön ska fungera. Det är en grundförutsättning. Det kommer ibland upp i diskussionen. Återigen, för att citera Björn: Det är med vardagligt, grått, trist arbetsmiljöarbete som vi kommer någonstans.

Katarina Novák, Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet: Jag är väldigt glad för att vara här. Jag tänkte ge en liten bild av hur branschen ser ut, för det har väldigt stor betydelse för hur vi jobbar med just de här frågorna inom branschen. Jag kan kommentera lite grann det Mikael var inne på när det gäller ökningen och antalet olyckor i jord- och skogsbruk. En orsak under de senaste åren har faktiskt varit Gudrun och Per, de två orkaner som svepte in över södra Sverige. De orsakade en hel del olyckor med klämning; man dog i vindfällan och det var kablar som hängde ned. Det är bara en förklaring, ingen ursäkt. Men det är ett av skälen till att många omkom under just de senaste åren.

Man ska också känna till att väldigt många i den här statistiken är självverksamma företagare. De har inga anställda. Vi håller tillsammans med LRF på att försöka analysera hur många som är arbetsgivare, hur olycksstatistiken ser ut där och hur många som är självverksamma. Man ska också veta att inom lantbruket finns väldigt många personer som också har skogsbruk. Går man ut som bonde i skogen och ska såga ned ett träd är det lätt hänt att man råkar ut för något. Man kanske inte gör det varje dag, man gör det själv och precis som någon var inne på här: Jag ska bara. Det är lite av Alfonssyndromet där också.

Man ska veta att många av de oerhört tragiska olyckorna berör familjemedlemmar i lantbruket, barn som blir överkörda av traktorer, man fastnar i skördetröskor, det är siloolyckor. Det är väldigt tragiska olyckor. Naturligtvis ska det inte accepteras.

Man ska också veta att bonden – om jag får säga det inom citattecken – är en mångsysslare. Han är inte bara expert på att odla vete, utan han måste vara byggnadsarbetare, han kanske måste vara lite elektriker och kunna VVS. Det är en massa saker man ska kunna. Man ska kunna reparera sina fordon. Där kan också en del av förklaringarna ligga till varför det är olycksdrabbat i den här branschen.

Det är också så att man bor på företaget. För många av de människor som verkar inom lantbruket, framför allt de självverksamma men även de anställda, är det vanligt med tjänstebostäder, framför allt i södra Sverige. Det försvinner mer och mer, men det är vanligare där nere än vad det är längre upp i landet. När det kommer ut en person från Arbetsmiljöverket eller ett regionalt skyddsombud kommer man alltså hem till folk, hem till bostaden. Det är något som man måste respektera och ha lite koll på när man kommer ut på arbetsplatsen.

Vi har 4 000 medlemsföretag inom de branscher som finns på bilden.

[Bild 26]

De representerar 24 000–25 000 anställda. Det är årsanställda det handlar om. Vi har en hög andel som är säsonganställda i branschen. Det är ägarledda företag. Det är framför allt små företag. Det finns lite medelstora företag också som vi kan representera. Det är intressant att notera att vi

kanske har en handfull företag som har omkring 500 anställda. Det kan vara sådana som Weibulls eller Strömsholms djursjukhus. I övrigt är alla oerhört små företag.

90 procent nästan har färre än tio anställda eller upp till tio anställda. De flesta ligger mellan en och fem anställda. 73 procent är arbetare, och resten är övriga anställda. Som jag sade är det väldigt vanligt att ägarna själva deltar i produktionen. Har man ett lantbruk är man själv ute i mjölk-kammaren och hjälper till att mjölka. Har man ett maskinentreprenadföretag med skördare i skogen och ska avverka sitter ofta ägaren av maskinentreprenörföretaget med och kör själv i skogen. Ofta tar de nattskiftet, därför att det är svårt med arbetstider. Man kan inte förlägga de anställda där.

Man ska också komma ihåg att i skogsbruket varierar alltid arbetsplatsen. Man sitter i sin skördare, man kör sin skotare eller man går ut och röjer i skog, men man är nästan aldrig på samma ställe för man kan inte slutavverka på samma ställe två gånger. Alltså flyttar man sig hela tiden. Så arbetsplatsen blir i allmänhet den maskin man kör, den skotare man ska lasta timret på eller boden där man är när man röjer eller gallrar.

Jag ska berätta lite grann om vad vi har gjort och vad som är viktiga frågor inom våra branscher för att ni ska förstå att vi faktiskt har uppmärksammat problemet och att det inte är helt enkelt.

[Bild 27]

Det handlar om kompetensförsörjningen, att vi måste jobba med naturbruksgymnasierna så att man får erfarenhet och möjlighet att träna på arbetsplatserna. Det som är ett problem för oss i dag är att man lägger ned stallar för nötkreatur och grisproduktion. Man har inte traktorer när det gäller lantbrukets skolor. Det är svårt att få tag på skördare och skotare, och det är svårt att kunna få avverka på ett bra sätt så att man kan lära sig att hantera arbetsuppgifterna på ett klokt sätt när man kommer ut. Vi diskuterar det här nu, bland annat med Skogs- och Träfacket, därför att vi har svårt att få skotarförare och skördarförare. Det kräver kanske tusen timmar maskintid för att man ska bli en duktig och säker förare. Vi håller på nu och funderar på hur vi ska lösa den frågan.

Många av dem som går ut lantbrukets skolor blir rädda när de kommer ut och får träffa på grisarna, för de har inte sett så många grisar. Det finns inga stallar. Det är brist på erfarenhet i utbildningen, och det är ett problem som vi måste försöka hantera. Vi diskuterar det i Nyn som vi har partsgemensamt bland annat med Kommunal.

Hur man organiserar arbetet har stor betydelse för arbetsolyckor och säkerheten på arbetsplatsen. Vi pratar mycket om ledarskapsutbildning. Vi har arbetsgivarutbildning i arbetsrätt. Ledarskapet är mer de mjuka kompetenserna. Arbetstidsförläggningsfrågan är oerhört viktig för våra företag. Vi kan inte jobba när det regnar. Det går inte. Produktionsförhållandena bestämmer inte vi över, utan det är någon annan. Vem det är vet inte jag,

men det är inte vi i alla fall som bestämmer om det ska regna eller om solen skiner. Det får konsekvenser för arbetsorganisation och arbetstidsförläggning.

Även anställningsformerna är oerhört viktiga för oss, lagen om anställningsskydd. Vi har väldigt många säsongsanställda i våra branscher. Vi måste kunna anställa människor när det behövs och inte när vi inte behöver. Det kan man koppla ihop med arbetstiden lite grann. Där har vi mycket som vi skulle kunna tänka oss att ha önskemål om till arbetsmarknadsutskottet och politikerna.

[Bild 28]

En annan viktig fråga för oss är utländsk arbetskraft. Det är svårt att rekrytera människor som bor i Sverige till våra branscher. Vi är beroende av att det kommer människor, dels från Europa, dels från tredjeland. Vitryssland och Ukraina är aktuella länder just nu vad det gäller plantering av skog, skogsvård och även vissa delar inom lantbruket. Annars vad det gäller utländsk arbetskraft inom lantbruket har det företrädesvis varit människor från Polen och de baltiska länderna som har kommit hit. De kommer kanske en gång, och så kommer de aldrig mer. Där är det knepigt för våra företag med utbildning i säkerhet och sådana saker, vad man ska tänka på. Det finns även språkproblem.

Men jag tycker att vi har väldigt bra kontakt med Kommunal.

Vi jobbar partsgemensamt, bland annat med det som står på nästa rad, etiska regler och uppförandekoder. Vi hade en del tråkiga incidenter för något år sedan där det visade sig att utländsk arbetskraft inte bodde på ett bra sätt, man ansåg inte att man hade fått rätt lön och sådana saker. Då bildade vi en etisk grupp, kan man säga, mellan Kommunal och SLA för att diskutera hur vi hanterar utländsk arbetskraft, vad vi ska göra för att man ska hantera människor på ett korrekt sätt. Vi ska själva äga frågan. Det är inte journalisterna som ska bestämma åt oss vad vi ska göra, utan vi vill själva diskutera det här innan det blir en tidningsanka. Här har vi jobbat på väldigt bra, tycker jag, tillsammans med Kommunal.

Frågan har också lyfts upp tillsammans med Skogs- och Träfacket, för även där har vi journalisterna i håret hela tiden. De berättar för oss vad vi gör fel. Vi har inte kommit riktigt lika långt där, men vi är på g, så vi har en samsyn i alla fall. Det är synd att Anders Karlsson inte kunde komma. Han hade kunnat bekräfta det.

När det gäller arbetsmiljön, vad har vi i dag? Jo, vi har Syn, Skogsbrukets yrkesnämnd. Där hanterar man också arbetsmiljöfrågor. Syn är partsgemensam förstås, och där har vi ett arbetsmiljöavtal i botten.

Lamk, Lantbrukets arbetsmiljökommitté, är LRF, och det är vi. Jag tror faktiskt att Arbetsmiljöverket är med där. SLU är med, och många andra intressenter finns där. Kommunal är med också. Vi diskuterar principer. Vad är det som är viktiga frågor? Hur ska vi hantera arbetsmiljöfrågor? Vad är det för projekt som är intressanta? Det diskuteras där.

Med Kommunal har vi ett samrådsavtal. Vi har inte ett arbetsmiljöavtal. Samrådsavtalet innebär i princip att vi ska diskutera vad det är för frågor som är på gång, hur vi ska hantera dem. Det är framför allt utbildning av arbetsgivare och skyddsombud. I kollektivavtalsförhandlingarna 2007 till-satte vi en arbetsgrupp, för vi ska se hur vi ska förändra samrådsavtalet så att det blir mer verkningsfullt. Och kan vi bjuda in även de få tjänstemannaorganisationer som vi har på lantbrukets sida för att jobba på ett positivt sätt?

Arbetsmiljöutvecklare är något som vi är oerhört stolta över. Fru ordföranden har fått en tidning som vi har givit ut internt i SLA, där vi beskriver de människornas arbete. Vi har kommit på att det inte är så lätt att jobba med arbetsmiljön i företagen. Det är små företag. Man har inte råd att ha egna arbetsmiljöingenjörer eller något sådant. Då har LRF och SLA satsat 3 miljoner kronor på tre år. Vi utbildar så kallade regionala arbetsmiljöutvecklare som ska fungera ungefär som skyddsingenjörer som man hyr eller något sådant.

Vi bjuder på de två första gårdsbesöken, och det har varit en kioskväl-tare, kan jag säga. Det är väldigt populärt. Vi använder oss delvis av kompetensen från den gamla Skogs- och Lantbrukshälsan som kan våra företag. De personerna kommer ut på gårdarna. Vi har också sagt att man naturligtvis kan åka till alla skogsentreprenörer som också behöver hjälp och utbildning. Det fiffiga är att de kommer ut till arbetsplatserna. De pra-tar med människor på arbetsplatsen och pekar på att det här inte är hemma. Det här är en arbetsplats. Har man inga anställda är det i alla fall en arbetsplats, därför att det är den försörjning som den självverksamma bonden lever av.

Det här har varit väldigt positivt. De människorna utnyttjar vi så mycket vi kan. De är med på alla våra stämmor, alla våra möten där vi kallar in våra arbetsgivare och så får de presentera sin verksamhet. Det har blivit populärt.

De partsgemensamma utbildningarna är framför allt systematiskt arbets-miljöarbete. Där är det kompetens från Kommunal, och i år använde vi oss faktiskt av arbetsmiljöutvecklarna som ska hjälpa till att utbilda dels arbetsgivare, dels skyddsingenjörer vid samma tillfälle. Eftersom de här företagarna och även de anställda har oerhört svårt att vara borta, interne-rade höll jag på att säga, under en vecka lägger vi upp det 1 + 1 + 1. Vi har ändrat så det har blivit några fler dagar. Annars kommer de inte, för de kan inte övernatta. De måste åka tillbaka till sin gård, och de måste fortsätta jobba. Då försöker vi med det här. Vi har bjudit in nu så vi kom-mer att ha ett antal tillfällen under hösten och våren. Vi får hoppas att de kommer att fungera bra.

Vi har också nu i höst bjudit in till en partsgemensam information om just hanteringen av utländsk arbetskraft. Det kommer sig av den etiska gruppen som jag pratade om. Vi kommer i januari att på sju ställen bjuda in till ett förmiddagspass, där Kommunals representanter också är med och

informerar om vad vi har kommit fram till i den här gruppen. Det kommer att stå regionala skyddsombud och arbetsmiljöutvecklare i samband med de här konferenserna och lämna information om vad de kan hjälpa till med vad det gäller arbetskraften. Det här är oerhört intressant.

Vi har också börjat prata med LRF om de 10 miljonerna som Jordbruksverket har satsat inför nästa år.

Jag ska avsluta. Då vill jag bara nämna några slutsatser.

[Bild 29]

Ingen ytterligare reglering i lag eller föreskrifter kommer att vara verkningsfull för våra företag, som jag hoppas att ni har förstått, på grund av strukturen. Systematiskt arbetsmiljöarbete är jättebra. Rätt hanterat har det den flexibilitet vi behöver. Och, som sagt, information, utbildning och goda exempel är det som fungerar bäst.

Ordföranden: Jag kan tala om att Seko finns representerat. Det är av My Billstam. Du är välkommen, också SKL och Boel Callermo.

Ernst Åslund: Ordförande, åhörare! Jag heter Ernst Åslund och kommer från Kommunal. Jag jobbar som regionalt skyddsombud i Jämtlands län. Ute på arbetsplatserna möter jag de småföretagare som Katarina och också Mikael pratade om och får se vilka förutsättningar de lever under. Vi har mycket bra samarbete med dem. Mycket bra samarbete har vi också med SLA.

[Bild 30]

Vi har ca 3 000 medlemmar inom företagsstrukturen i den gröna sektorn. Dessutom har vi ett antal som jobbar inom hästsporten. Den tangerar att vara samma bransch. Man kan väl säga så även om SLA inte är motpart eller samverkanspart. Så ser det ut för oss inom Kommunal.

Om det är någon som inte känner till historien slog Lantarbetareförbundet och Kommunal ihop sina påsar 2002. Jag säger det bara så att ni känner till historien.

[Bild 31]

Det ställdes en del frågor till oss i det utskick som vi fick. Vad ligger bakom de ökade dödstaten och olyckstaten? Vilka nya mönster finns det? Vilka förbättringar av det förebyggande arbetet kan vi se? Det är inte så lätt att svara på de frågorna.

Katarina var inne på utländsk arbetskraft. Det är ingen prioriteringsordning i de påståenden jag räknar upp, men det finns ju saker där som påverkar. Vi har egentligen inte sett någon ökning av antalet dödsolyckor enbart på grund av att det finns utländsk arbetskraft i företagen. Men de här problemen finns. Det handlar om villkor och att uppfatta och förstå säkerhetstänk. Det förstår ni ju att det är så. Det är klara och tydliga puckar, att man inte förstår säkerhetstänket. Man förstår inte säkerhetsreg-

lerna. Man kanske inte ens törs säga ifrån. Det är kanske så det ser ut ute på arbetsplatserna. Man kanske inte vill säga ifrån därför att man är rädd om jobben. Så pass tyst är det.

Underbemanning och stress var vi inne på lite grann. Det kommer lite mer senare från Linköpings universitet och forskningen om hur det påverkar. Det är klart att det påverkar. Lantbruken har ju minskat personalstyrkan. Det leder till stress. Mikael var lite grann inne på ekonomiska incitament. Det är klart att det påverkar. Lönsamheten i lantbruket har minskat och då skär man ned på personal. Människor får jobba mer.

Vi behöver utbilda arbetsgivare och arbetstagare mer. Det gör vi tillsammans med SLA. Vi har pratat om det. Katarina har tagit upp det också.

Mer rådgivning behövs, liksom träning i att tänka och arbeta säkert. Vi håller på med en partssamverkan när det gäller det också. När man lade ned Lantbrukets Avbyttjänst minskade rådgivningen, väldigt mycket måste jag säga. Jag jobbade ju med de frågorna på 80- och 90-talen också. Vi var ute väldigt mycket och pratade arbetsmiljö och säkerhet hos lantbrukarna. Det var legalt för oss att komma in på de arbetsplatserna. I dag har vi som regionala skyddsombud och fackförening inte den möjligheten därför att det inte finns några anställda längre, på dessa arbetsplatser. När man hade avbrytare hade vi ett legalt sätt att komma dit och titta på arbetsmiljön, ge råd, hjälp och stöd och tala om att så här ska det vara, så här bör ni göra.

En uppmaning som jag riktar lite grann till Arbetsmiljöverket är: Ta inte bort tydlig information! Det är inte lätt för den enskilde arbetsgivaren på ett litet lantbruk eller på det lilla företaget att hitta tydlig information. Man har tagit bort allmänna råd som är väldigt enkla och bra för lantbruket. Jag tycker att det är olyckligt. Det har vi också påtalat i våra remissyttranden. Jag väddar till Arbetsmiljöverket att inte ta bort fler, för dessa föreskrifter är en djungel. Det är inte lätt för företagarna att ta till sig detta, allra helst inte för de små.

Av de olyckor som har inträffat på företagen i branschen har endast 6 procent skett på de arbetsplatser där det finns anställda med kollektivavtal. LRF har beräknat att det har inträffat ca 5 000 olyckor under 2007. Av dem har ca 6 procent skett på våra medlemsföretag, som endera är medlemmar hos SLA eller Kommunal.

Det här är ju frågor som vi arbetar med i samverkan. Det har Katarina redan pratat om. Vi har samverkanskommittéer. Vi har lite mer också. Nu kör vi en utbildningsinsats med en grundutbildning i arbetsmiljö för skyddsombud, arbetsledare och arbetsgivare tillsammans med SLA som jag tror också blir jättebra. Vi kan pröva konceptet med 1 + 1 + 1 dag så får vi utvärdera det sedan.

Det är ju vi inom Kommunal som tillsammans med Arbetsmiljöverkets inspektörer gör det praktiska jobbet när det gäller besök på företag inom den gröna sektorn, den regionala skyddsombudsverksamheten. Vi, Regionala skyddsombud, gör ett antal besök per år. Vi besöker ett antal lantbruk

och ger råd, hjälp och stöd. Det finns ett anställt regionalt skyddsombud i varje län. Dessutom har vi ett antal förtroendevalda regionala skyddsombud till vår hjälp som också gör besök i den gröna sektorn. Vi från Kommunal gör ungefär 3 000 besök per år på sådana här företag. Då gör vi en arbetsmiljögenomgång. Indragna statliga medel innebär färre besök. Man har alltså dragit ned på tillsynen från Arbetsmiljöverket, och man drog ned på statliga medel till Lantbrukets Avbyrtjänst så att det lades ned. Det innebär en lägre besöksfrekvens hos lantbruket. Det är klartext.

När det gäller arbetsmiljöutvecklarna har vi ett bra samarbete med SLA och LRF. De är i huvudsak till för att komplettera vår regionala skyddsombudsverksamhet på företag där det inte finns anställda. Ibland kommer vi också in på samma företag. Då samverkar vi och kan komplettera varandra på ett bra sätt. Det tycker jag är en bra satsning.

[Bild 32]

Det vi måste jobba vidare med är Sam – systematiskt arbetsmiljöarbete. Det är ett bra verktyg om det används och används rätt. Men här tar både vi och arbetsmiljöinspektörerna branschhänsyn. En lantbrukare har inte samma ekonomiska villkor och inte samma möjligheter när det gäller personella resurser att jobba med systematiskt arbetsmiljöarbete. Vi tar stor branschhänsyn. Om vi inom Kommunal jämför med verksamhet i kommuner och landsting – jag såg att det fanns en representant här – kan vi se att vi tar mycket större branschhänsyn till lantbruket och ställer mycket lägre krav på de små företagen än vi gör på de stora, och det tror jag att vi måste göra. Vi måste klara det, annars har vi inte jobben kvar där.

Det är underbemanning. Det är stress. Var är företagshälsovården? Den finns inte hos dessa företag. Katarina sade att man som lantbrukare inte har råd. Jag tror att man har det om man använder pengarna rätt, om man ser en bra arbetsmiljö som en fördel. Arbetsmiljöarbetet är ju en kostnadsfråga. Men det beror på hur man räknar på arbetsmiljön. Jag tror att man har råd. Jag hoppas verkligen det, annars vet jag inte hur man ska jobba med frågorna. Det är klart att vi, de regionala skyddsombuden och arbetsmiljöutvecklarna, finns. Det finns skyddsingenjörer på en del håll. Men det räcker inte. De måste ha fullständig företagshälsovård också och egen kunskap.

Rapportering av olyckor och skador är också en sak. Tillbud behöver vi inte prata om, tyvärr. Jo, vi pratar om det när vi är ute hos lantbrukarna, men det vi försöker jobba med är att man ska rapportera de olyckor som inträffar. Det finns ett stort mörkertal, trots de 5 000 jag nämnde. Avsaknad av arbetsskadeanmälningar och tillbudsrapporter innebär låg kännedom och kunskap om hur olyckor händer. Rapporterar man inte finns det ju ingen samlad bild av hur olyckorna går till, var de händer och när de händer. Arbetslivsinstitutet lades ju ned. Där fanns den samlade forskningen. Den hoppas jag återställs på något sätt. Den behövs. Vi behöver ha en sådan forskning.

[Bild 33]

Det ska finnas ett verktyg för arbetsmiljöarbetet i lantbruket. Det är viktigt att vi inte får fler regler, som även Katarina var inne på. Det finns många olika regler som inte minst lantbrukaren ska jobba med och det rör till det. Vi måste ha en klar och tydlig bild av det här.

Ordföranden: Tack för alla intressanta föredragningar! Jag har en talarlista här och ber om korta frågor och korta svar. Innan vi börjar ville Boel tillägga någonting.

Boel Callermo, Sveriges Kommuner och Landsting: Ordförande, ledamöter! Jag vill gärna bara kort komplettera den bild som gäller för 1,1 miljoner anställda i kommuner och landsting. Jag kan konstatera att risken att råka ut för dödsfall eller allvarliga olycksfall i kommuner och landsting är väldigt låg. Vi har haft en lång period av många sjukfall och långa sjukfall i kommuner och landsting, men både den korta och den långa sjukfrånvaron sjunker väldigt kraftigt. Det känner säkert ledamöterna till. Det är väldigt roligt att konstatera.

De olycksfall som vi har att hålla koll på i kommuner och landsting handlar om fall inomhus och utomhus. Det är vålds- och hotsituationer som faktiskt ökar på vårt område för flera yrkesgrupper, och det är någonting som oroar oss väldigt mycket. Vi drabbas också emellanåt av plötslig överbelastning av kroppen, kanske i samband med att man bär en pensionär eller motsvarande. Men sammantaget är det mycket få olycksfall och liten risk att råka ut för allvarliga olycksfall.

Jag har lätt för att instämma med tidigare talare om att det handlar om partsgemensamt hårt och systematiskt arbetsmiljöarbete, och det är någonting som vi försöker stötta våra medlemmar i på olika sätt. Vi har till stöd i detta arbete ett användbart arbetsmiljö- och samverkansavtal som vi kallar för Fas. Det handlar om det arbetsplatsnära arbetsmiljöarbetet, som ju är mycket samspel mellan chef och medarbetare, men det handlar i allra högsta grad också om stödstrukturerna som ska stötta arbetsplatsen, det vill säga parterna på andra nivåer i samverkansarbetet, inte minst chefer. En särskild grupp i vår värld är förtroendevalda som måste bära sitt arbetsmiljöansvar. Därför är det betydelsefullt att man får insikt i vad det här innebär.

Slutligen bedriver vi tillsammans med Afa projekt som handlar om särskilt utsatta grupper. Jag nämnde våld och hot. Det är ett av de program som vi jobbar med för närvarande för att försöka komma åt den gruppen.

Eva Flyborg (fp): Fru ordförande! Tack alla ni som har kommit hit, måste jag säga, det är väldigt värdefullt för oss i utskottet att kunna diskutera frågorna. Det här är ett viktigt område som kräver kontinuerligt arbete. En verksamhet som kanske är särskilt utsatt men som inte har någon representant här i dag är Försvarsmakten. Där har vi tyvärr också haft ett antal dödsolyckor den senaste tiden. Men alla branscher är viktiga.

Jag har två frågor. Den ena är egentligen en uppföljningsfråga. Vad gör vi åt det faktum att många inte följer de föreskrifter som finns? Vi verkar vara ganska överens om att det finns en lagstiftning som är tillräcklig. Det finns föreskrifter. Vad gör vi då? Jag riktar mig inte till någon särskild, men det kanske finns någon som vill ta på sig att svara.

Den andra frågan är mycket svårare. Den gäller mörkertalet, som vi var inne på alldeles i slutet av föredragningarna. Det är väl ganska naturligt att det är ett högt sådant, men vad är det som inte anmäls? Det är naturligtvis svårt att veta, men har ni någon känsla för om det är småsaker som man inte tycker är relevanta eller vad är det?

Sylvia Lindgren (s): Intressant och väldigt spännande tycker jag också att det är att höra att man ändå tycks vara överens om väldigt viktiga saker, nämligen attityderna. Det behövs bättre utbildning både för skyddsombud och för arbetsgivare. Det behövs mer i de olika programmen om arbetsmiljöarbetet och en attitydpåverkan som är jätteviktig. Men jag kan också se att det finns kopplingar mellan oseriös verksamhet och seriös verksamhet, vilket också har tagits upp här, ekonomisk brottslighet och så vidare. Därför är ansvarsfrågan, inte minst ute på byggarbetsplatserna, en jätteviktig del. Vem som är ansvarig för arbetsmiljöarbetet och att man inte kan överlåta det ansvaret måste alltså vara väldigt tydligt i det sammanhanget.

Det finns jättemycket man skulle vilja fråga om, men jag ställer också ett par frågor till Mikael från Arbetsmiljöverket. Varför finns inte utländsk arbetskraft med i den här statistiken? Mycket som vi hör och läser om när det gäller lönedumpning, oseriös verksamhet och så vidare, inte minst på jordbrukssidan, som också lyftes fram, undrar jag varför vi inte kan få med på ett tydligare sätt. Detsamma gäller samarbete över departementsgränserna runt dessa frågor. Vi har hört här om samarbete med Jordbruksverket. Det är jättebra. Men är inte det här sådant som man behöver utveckla för att ändra attityden och öka trycket liksom intresset för arbetsmiljöfrågor? Det är *mycket* bra med partssamverkan. Parterna har en jätteviktig roll i detta, men det är klart att hela samhället har en stor del i detta.

Det är bra att den långa sjukfrånvaron minskar, men vi kan också se att de äldres sjukfrånvaro ökar, inte minst när det gäller kvinnor. Är det någon som kan svara på detta?

Mikael Sjöberg, Arbetsmiljöverket: Jag försöker svara på de frågor som jag uppfattade var riktade till oss. Vad vi gör åt dem som inte följer regelverket, som Eva Flyborg frågade om, är givetvis en av de svåraste frågorna som vi har att brottas med. Några saker vet vi är effektiva. Det är vår tillsynsverksamhet. Det påbörjas nämligen en process när brevet från oss kommer. Vi gör ju väldigt få oanmälda inspektioner. De sker, men vi skickar från början ut ett brev om att företaget nu har fått vad vi kan kalla den stora äran att få besök av en statlig myndighet. Då sätter processer i

gång där man ser över sina rutiner och sina regler. Det är väldigt effektivt. Genom att en av våra medarbetare sedan verkligen finns där ute och också kontrollerar säkerställer man detta. Inspektioner är alltså en sådan del.

Den andra är attityder i samhället där jag tror att inte minst riksdagsledamöter kan påverka väldigt mycket om man använder sin opinionsbildande roll på ett klokt sätt. Om vi skulle göra en undersökning bland småföretagare av vad de tror att riksdagsledamöter tycker om regelverket skulle vi se att det avgör hur de följer det hela. Har de en känsla av att riksdagsledamöter nog tycker att det är lite väl mycket regler och att det är lite väl krångligt har man fått en legitimitet att själv som småföretagare ha den synpunkten. Känner man däremot som småföretagare att riksdagen är enig, här tycker politikerna att man ska arbeta på det här sättet, kommer man också att följa reglerna i stor utsträckning. Politikens opinionsbildande kraft tror jag är väldigt viktig.

Mörkertal tror vi oss veta att det finns även när det gäller dödsolyckor. Då är det utländsk arbetskraft vi pratar om. Det händer att människor ringer till oss från familjer utomlands och frågar om försäkring och så vidare. De dödsolyckorna är ingenting vi ser i den officiella statistiken.

Det leder mig in på Sylvia Lindgrens fråga varför den utländska arbetskraften inte finns med i statistiken. Formellt sett är det ett EU-regelverk som reglerar statistikuppgifterna. Det är för att vi inte ska hamna i en situation där dödsolyckor finns registrerade i till exempel två länder samtidigt så att EU-statistiken blir fel. Jag tycker dock att vi i vår informationgivning från myndigheten därmed missar en viktig aspekt på det hela och har därför sagt att vi måste hitta ett sätt där vi både lever upp till statistikreglerna inom EU och i vår kommunikation med medborgare och våra uppdragsgivare, det vill säga regering och riksdag, förmår att visa på detta. Vi måste göra det på ett sätt så att vi är överens myndigheter emellan och inte hamnar i en situation där vi får kritik från EU på den punkten senare.

Annika Qarlsson (c): Jag har också ett par frågor till Mikael Sjöberg på Arbetsmiljöverket. Du hade lite olika statistik som jag försökte få pejl på. Det var både röda och blå staplar. De var rätt jämnstora, men när vi kom in på var dödsolyckorna inträffat var det enbart mansdominerade branscher. Jag funderar alltså på om det bara är män som råkar ut för olycksfall eller om det finns andra typer av olyckor som inte har blivit framlyfta här.

Sedan hade jag också en fundering kring olyckorna. Jag tror att det kan vara viktigt, precis som ni var inne på alldeles nyss, att vi får med alla arbetsplatsolyckor i Sverige. Någonstans är det ju det som vi har att ta ställning till och jobba mot. Jag tror att det är bra om man får statistiken kompletterad även med den delen. Det jag funderar på är hur många olyckor som händer bland svart- och gråjobben. Finns det någon uppfattning om hur mycket som sker i de branscherna?

Du pratade också om satsningar som görs tillsammans med branschspecifika informationssatsningar. Det jag funderar på där är alltså i vilken form man jobbar med dem. Är det förebyggande, preventivt, eller till och med så att det är främjande, att man ett steg tidigare i ledet lyfter fram lite grann av den statistik och kunskap som du visade i – jag tror att det var den första eller andra bilden. Den visade på att det faktiskt är lönsamt att ha en god arbetsmiljö. Är det till och med i det skedet som man ser till att informera företagen?

Patrik Björck (s): Jag skulle vilja ställa en fråga till både Mikael och Björn. Jag kan ställa den till Björn för att avlasta Mikael lite. Ni var båda, om jag uppfattade er rätt, inne på att det var ologiska skillnader i statistiken mellan olyckor och dödstal. Det ena sjönk och det andra steg. Så uppfattade jag i alla fall er båda två.

Sedan uppfattade jag det som att både Jörgen och Ernst, från Byggnads och Kommunal, påtalade att det fanns stora mörkertal när det gällde tillbud i den här statistiken.

Om man då får lov att gissa – man kanske inte får komma med mer eller mindre välgrundade gissningar – och tro att korrelationen mellan de här statistikuppgifterna inte är så ologisk utan att den faktiskt finns där fast vi inte ser den eftersom statistiken är fel. Det skulle i så fall indikera att det faktiskt är så att även olyckor ökar.

Nu sade visserligen Mikael att det även finns mörkertal bland dödsolyckorna. Min hypotes byggde på att det där inte fanns några mörkertal. Men om vi utgår från att det är väsentligt ovanligare med mörkertal bland dödsolyckor – jag tror att det också är en rimlig hypotes – skulle man kunna tänka sig att den statistik vi har när det gäller olyckor inte stämmer. Risken med det är att vi inte vidtar åtgärder och att det i sin tur leder till att vi hamnar snett i arbetsmiljöarbetet, alltså att vi helt enkelt ser någonting som inte finns eller snarare inte ser det som finns eftersom statistiken är fel.

Är det ett rimligt antagande, Björn Samuelsson? Om det är det, vad gör ni i så fall åt det? Om vi inte inser att olyckorna också ökar och att det är det som ligger till grund för detta riskerar ju dödsolyckorna att fortsätta öka.

Björn Samuelsson, Sveriges Byggindustrier: Jag kan börja med mörkertalen, eftersom den frågan har kommit upp flera gånger. Det är inte otroligt att det finns ett ökande mörkertal i de senaste noteringarna. Vi kan titta på hur många företag som är organiserade. Vi har 3 000 medlemsföretag, och jag tror att Mikael nämnde att det finns 16 000 företag som är registrerade. Förmodligen finns en del verksamheter som inte är registrerade. Man kan nog tänka sig att en hel del av de företag som inte är medlemsföretag inte har några avtal alls och förmodligen inga avtalsförsäkringar heller. Då finns det ju inget intresse av att göra någon anmälan över huvud taget. Man är skyldig att göra det, men jag är övertygad om att det i många fall inte görs. När det gäller allvarliga olyckor, kanske, men annars finns det nog ett mörkertal.

Vi kan ändå konstatera att bland de olyckor som anmäls är det en sjunkande trend. Det gläder vi oss åt. Men så frågar du vad vi gör åt detta. Vi vidtar ju åtgärder mot de olyckor som förekommer, antingen de ökar eller minskar. Jag beskrev ett antal åtgärder. Vårt mål är att det inte ska vara några olyckor. Det är naturligtvis inte realistiskt att tro att vi kommer ned till noll, precis som olyckor i biltrafiken inte heller lär komma ned till noll så länge man bedriver en sådan verksamhet. Men vi gör allt vi kan och mer på senare år än vi har gjort tidigare. Det har blivit ett betydligt större intresse, särskilt i de större företagen, men även i de mindre, för att förbättra arbetsmiljön. Det har bokstavligen kommit mycket högre upp på agendan nu än det har varit tidigare. Man har från absolut högsta ledningen sagt att det här måste bli bättre. Det har till stor del slagit igenom.

När det gäller åtgärder mot de oseriösa företagen är det kanske framför allt de större företagen som anlitar mindre som måste hålla koll på dem och se till att de verkligen gör det de ska göra och följer det de har lovat i upphandlingen. Ofta har man krav på företag när man köper in dem och man har betalat för åtgärder. Men det gäller att kolla att de verkligen görs också.

Mikael Sjöberg, Arbetsmiljöverket: Då tar jag frågan om det bara är män som råkar ut för dödsolyckor. I stor utsträckning är det män. Det är oerhört sällsynt med kvinnor. De gånger det inträffar är det ganska dramatiska saker. Jag pratade med Saco som konstaterade att två av deras medlemmar har blivit mördade under en period. Vi har ett behandlingshem i Skåne och vi har en psykolog som blev knivhuggen till döds. Det är mycket dramatiska olyckor som ligger bakom den delen. Däremot är det en markant majoritet för män i dödsolyckorna.

Samarbetet med branscherna – får jag nog säga – har inte inriktats över huvud taget på den här makronivån, det vill säga den som man skulle kunna säga handlar om att informera om och diskutera att arbetsmiljö är en positiv faktor, en positiv drivkraft. Vårt samarbete med branschorganen och arbetsgivarna är väldigt operativt. Det handlar väldigt mycket om våra regler.

Jag väljer nu att tolka regeringens senaste budgetproposition och förhoppningsvis också det kommande regleringsbrevet som att vi ska använda en del av de nya resurser vi får till att också ta på oss rollen att informera om de positiva effekterna av en bra arbetsmiljö. Så tolkar vi det internt. Nu har vi inte det här helt säkrat än, men vi tror att det är viktigt att vi som myndighet också har det vi kallar makroperspektiv på de här frågorna för att få en situation i landet där arbetsmiljöfrågorna i grunden är någonting positivt. Om vi har den bilden gemensam blir det också mycket lättare att träta om en och annan regel som vi kan vara oeniga om. Går man direkt in och krigar om regeln är det lite svårt att döma av frågan, brukar jag säga, när det bara är någon som vill ha en lite enklare situation eller helt enkelt vill ha en sämre arbetsmiljö. Kan man enas om den över-

gripande inställningen kommer vi att kunna rensa upp en del i den här debatten. Vi har inte historiskt haft den rollen, upplever vi. Vi väljer nu att tolka att vi har den.

Tomas Tobé (m): Jag har också en fråga till Mikael Sjöberg på Arbetsmiljöverket. Det rör lite grann inspektörernas roll. Det jag har fått beskrivet för mig från olika studiebesök där man suttit ned och talat med inspektörerna är att de ibland pekar på problematiken i rollerna. Givetvis finns den självklara rollen att göra tillsynen, alltså det uppdrag som finns på myndigheten att göra inspektioner på företagen, men också den andra rollen som är minst lika viktig om inte ännu viktigare, det vill säga att hjälpa företagen med arbetsmiljöarbetet, kanske framför allt de mindre företagen. Det är oerhört viktigt, tycker jag, att man får en öppen attityd hos företagare så att de ser Arbetsmiljöverkets och inspektörernas arbete som någonting som är välkommet. Givetvis ligger skyddsombudens roll i detta också.

Hur ser man på Arbetsmiljöverket på inspektörernas roll? Kan man se någon utveckling där i framtiden? Finns det någonting som vi skulle kunna göra från politiskt håll för att underlätta det här? Det är ju oerhört viktigt. Väldigt ofta upplever i alla fall jag att det handlar om okunskap hos företagen. Man vet inte hur man ska tillämpa reglerna. Man kan inte reglerna, och man har inte en förståelse för att en god arbetsmiljö också leder till ett gott resultat för ett företag.

Désirée Pethrus Engström (kd): Jag tycker att det är mycket bra information och som vi har fått höra här i dag ser alla aktörer, både arbetsgivare och arbetstagarorganisationer, allvarligt på dödsolyckorna.

När det gäller Byggnads och Sveriges Byggindustriers chefer undrar jag hur ni samverkar på bästa sätt när det gäller just underentreprenörer som kommer in. Många av dessa är soloföretagare. Detta är alltså en fråga både till facket och till chefsorganisationerna: På vilket sätt jobbar man för att se till att alla följer de skyddsregler som finns ute på arbetsplatserna? Arbetsledarna har ju den väldigt viktiga rollen att försöka samordna så att alla jobbar enligt samma regler. Tycker man att det fungerar bra med underentreprenörer och egenföretagare som kommer in tillfälligt? Hur fungerar det rent konkret?

Jag vill också fråga om ni ser positivt på det som regeringen diskuterar, nämligen att kanske införa någon typ av arbetsmiljömärkning av företag.

Hans Backman (fp): Jag vill också tacka för bra och värdefulla föredragningar med bra information. Jag har en fråga som kopplar till Björn Samuelssons inlägg om utbildning. Hur jobbar ni mer specifikt? Vilka ambitioner har ni? Vad tror ni rent konkret skulle behövas i utbildningen för att förbättra arbetsmiljömedvetandet och säkerhetstänkandet hos dem som studerar för att bli byggarbetare?

En annan fråga rör tjejer och killar inom byggarbetsmarknaden och på byggarbetsplatserna. Är det olika attityder hos tjejer och killar när det gäller hur de tänker på säkerhet och hur de förhåller sig till de regelverk som finns?

Ordföranden: Det här var tre frågor. Den första, om inspektörerna, går till Arbetsmiljöverket. Ge gärna korta svar.

I det sista blocket tror jag att vi får minska ned på frågorna och hålla dem korta så att vi håller tiden.

Mikael Sjöberg, Arbetsmiljöverket: Inspektörernas roll är för vår del ett ständigt diskussionsämne. Min uppfattning och den som är rådande inom verket är att vi i första hand är en kontrollerande myndighet. När man kommer ut är man en myndighetsperson, och för att lyckas med sitt uppdrag måste man uppträda på ett pedagogiskt sätt, sätta arbetsmiljölagen och dess regler i ett sammanhang och beskriva betydelsen av lagarna och lite grann varför de är viktiga. Det innebär att man för att gå ifrån en inspektion med ett riktigt lyckat resultat måste ha mötts i den situationen. Detta innebär en stor pedagogik och att också kunna vara så erfaren att man kan ge tips till företaget: Jag vet ett annat ställe, ett annat företag där man hade löst det på det här sättet. Är man riktigt rutinerad kan man kanske säga att det finns anledning att fundera kring något visst område. Det kan bli väldigt bra samtal.

Men det är inte tänkt att vi ska bli arbetsmiljökonsulter, för det finns det faktiskt en privat marknad, som vi säger, som tar hand om. Här måste jag säga att vi har väldigt reducerade anslag. Det är klart att vi tittar på vad som är statens, myndighetens, unika roll. En del av fokuseringen från oss blir givetvis att vara myndighetspersoner men goda myndighetspersoner som är pedagogiska, ödmjuka, sätter saker i sitt sammanhang och hjälper företagarna att förstå hur man ska kunna gå vidare. Men det finns en absolut gräns när man går över och blir konsult och till exempel börjar komma med konkreta lösningar. Dit kommer vi inte att gå.

Ordföranden: Så var det en fråga till byggbranschen om underentreprenörer. Det fanns också en fråga om arbetsmiljömärkningen. Vad gör ni när det gäller underentreprenörer?

Jörgen Eriksson, Byggnads: Jag kan komma med en kort kommentar om mörkertalet. Jag tror att det är väldigt viktigt att man anmäler tillbuden, för i och med anmälan av tillbud får vi möjlighet att titta på dem via ett systematiskt arbetsmiljöarbete och ställa frågan: Varför hände det? Då kan man vidta åtgärder vid nästa tillfälle.

När det gäller samarbete på byggarbetsplatserna försöker vi i möjligaste mån när det uppstår någonting att lösa det på plats, det vill säga att skyddsombud eller regionalt skyddsombud tar det med den som är samordningsansvarig eller arbetsgivare på plats.

Vi har ett problem, och det är som Björn sade, att man på den höga nivån inom företagen har en vilja, men när man kommer ut på linjen till den enskilde platschefen som är hårt pressad av tidsplaner och ekonomi kan det ibland vara svårt. Vi försöker dock ha ett oerhört gott samarbete och lösa det på plats.

Ordföranden: Det finns några frågor kvar från det här blocket, men jag föreslår att vi bryter för en kortare paus med kaffe och smörgås och att ni nu när ni vet vilka det är går på respektive personer och ställer era frågor medan ni dricker kaffe.

Vi återsamlas här om ungefär 15 minuter.

Ordföranden: Då fortsätter vi med denna intressanta utfrågning. Jag lämnar ordet till Arne Lowden från Stressforskningsinstitutet vid Stockholms universitet.

Arne Lowden: Tack för inbjudan! Jag är forskare och tänkte försöka ge en bild av hur vi forskare ser på några av de bakomliggande faktorer som kan påverka säkerheten på arbetsplatsen. Framför allt kommer jag att inrikta mig på sådant som berör återhämtning, alltså sömn och stressfaktorer.

Man har under tio års tid telefonintervjuat arbetstagare i samband med ULF-studierna om arbete och hälsa. De här studierna har sedan samkörts med dödsfallsregistret, alltså arbetsrelaterade dödsfall, och man hittade 159 dödsfall. Man frågade sig om man kunde se någonting i materialet som predicerade dödsfall. Resultaten från denna studie visade att man har en nästan fördubblad risk att råka ut för dödsfall om man har *disturbed sleep*, det vill säga störd sömn, med sig i bagaget.

Den andra faktorn som visade sig signifikant påverka detta var kön. Vi kommer alldeles strax att få höra lite mer om den aspekten.

Sådant som arbetsbelastning, alltså fysiskt ansträngande arbete, har däremot inte lika stor betydelse. Ålder fanns inte med när den här studien gjordes; det kanske är något som har dykt upp som en faktor på 2000-talet. Detta är alltså data som i huvudsak samlades in på 90-talet.

Att ha ett arbetaryrke visade sig inte ha någon betydelse, inte heller stress eller övertidsarbete. Att vara engagerad i skiftarbete av någon typ visade sig däremot vara en signifikant faktor.

I USA har man jobbat väldigt mycket med att kartlägga olycksfall framför allt inom trafikområdet, och det vill jag hänvisa till i nästa exempel. National Transportation Safety Board har mot bakgrund av analyser man har gjort av olycksfallsutveckling konstaterat att trötthet är en framträdande faktor för olycksutvecklingen på tunga fordon på amerikanska vägar. Man har beräknat att trötthet ligger bakom 20–30 procent av amerikanska olyckor på landsväg, till sjöss och i luften.

En annan studie som vi gärna berättar om kommer även den från USA. Här jämförde man doktorer i sjukvården som arbetade 80 timmar i veckan – ganska tuffa arbetspass, där de själva fick reglera sin sömn – med en grupp läkare som hade 60 timmars arbetsvecka där pauseringar lades in så att de alltid garanterades 6 timmars sömn om dygnet.

Man hade alltså forskare som mer eller mindre sprang bakom de här doktorerna och gjorde noteringar, och när man sedan jämförde arbetsresultaten visade det sig att de som hade 80-timmarsveckan gjorde 5,6 gånger fler allvarliga feldiagnoser och 20 procent medicineringsfel. De hade även dubbelt så många mikrosömner under arbetet, det vill säga korta insomnanden.

[Bild 34]

Skiftgående får en ganska fragmenterad sömn i samband med, i det här fallet, nattarbete. Den här bilden beskriver sömnarkitekturen under ett arbetsdygn. I samband med arbete på natten kan man se tre kortare insomningar i samband med raster, kanske också ett och annat litet insomnande utanför rasten. Under ledigheten kan vi se en dagsömn som är väldigt kort, kanske tre fyra timmar. Till kvällen ser vi en kompletterande tupplur.

[Bild 35]

Så här kan sömnmönster och återhämtning se ut för många som har udda arbetstider. Ibland kan benägenheten att somna bli väldigt stor även i samband med arbete. Det beror förstås lite grann på hur man har organiserat arbetscykeln och möjligheterna till återhämtning. Men vi vet från våra studier att på arbetsplatser där man har nattarbete har 25 procent stora svårigheter med insomning. Till och med sådana grupper som lokförare och andra nickar till på arbetet.

[Bild 36]

Vi använder i våra studier en trötthetsskala. På x-axeln finns värden mellan 1 och 9, och man får alltså ange grad av trötthet eller sömnhet. Värdet 9 är mycket sömrig/kämpar mot sömnen medan värdet 3–4 motsvarar pigg. På den övre bilden kan vi se att om man anger ett värde på trötthet på 7 eller över på en skala ökar risken för olyckor. Dessa prediktioner baseras på data framför allt från transportsektorn och olika simuleringsförsök.

Om man – som bilden till höger anger – lägger på ytterligare en faktor och kombinerar trötthetsupplevelsen med till exempel alkoholintag kan vi se att olycksrisken ökar dramatiskt. Pondera att man har en promillehalt som är 0,5 och en trötthet som är 7 eller över på skalan. Då närmar man sig en nästan astronomiskt ökad olycksrisk. Ni ser att det går upp till 6 000 gånger ökad olycksrisk. Det minskar naturligtvis något med lite mindre alkohol i blodet.

[Bild 37]

Hjärnforskning på senare år visar att sömnbrist också påverkar vår mentala förmåga. Vi blir helt enkelt deaktiverade i våra frontallober och i talamus, centrala hjärnan, det vill säga centrum som reglerar vakenhet. Vi minskar alltså aktiviteten i dessa centrum i samband med sömnbrist. Det ger lägre uppmärksamhet, sämre minne, ett försämrat tänkande, om jag får uttrycka mig så, och en sänkt IQ. Det förekommer som ni vet uppgifter om att man blir dum av sömnbrist. Men det är alltså bara en tillfällig sänkning av intelligensen, måste vi komma ihåg, i samband med sömnbrist.

Dessa nivåer av sänkt mental förmåga motsvarar i mångt och mycket det vi ser vid ett alkoholintag motsvarande en promillehalt på ungefär 0,8.

Vi har i Sverige en grupp sömnspecialister som samlar sig i Svensk förening för sömnforskning. Man har försökt definiera orsaker till störd sömn i samhället. Några nyckelområden är stressen i arbetslivet, som hindrar en god återhämtning och nedvarvning.

Sedan har vi effekten av udda arbetstider. Vi är ju biologiskt dagaktiva och betingade att arbeta på dagen, till skillnad från en del djur. När vi inträder i 24-timmarsamhället, ett dygnet-runt-öppet samhälle, ser vi att fler och fler engageras på udda tider och tvingas arbeta på udda tider. Det kommer att få effekter på återhämtningen.

I dag har vi framför allt tre folksjukdomar som allvarligt inskränker förmågan att fungera på arbetet. Det är insomni, den oförmåga att somna som drabbar framför allt äldre och kvinnor. Vi har sömnapné, det vill säga snarksjukdomar, som är dubbelt så vanligt hos män, och då ofta hos lite överviktiga män högre upp i åldrarna. Sedan har vi den nya folksjukdomen *restless legs*, som är muskelryckningar innan sänggåendet och muskelstörningar under sömnen. Var och en av dessa sjukdomar omfattas av omkring 10 procent av befolkningen.

Man har också i samband med WOLF-studien frågat 5 000 personer om de har nickat till under arbetet och sedan jämfört det med andra faktorer.

[Bild 38]

Man har då konstaterat att störd sömn fördubblar risken för att man ska nicka till, och att detta att vara äldre verkar vara en bra faktor. Det är i större utsträckning de yngre som nickar till under arbete. Att vara ogift är en faktor som ökar risken, liksom att vara skiftarbetare. Det verkar som om kvinnor är mindre drabbade. Den sista faktorn som fanns med var rökning, och det visar sig att man nickar till i mindre utsträckning om man är rökare.

Sådant som inte kom med bland signifikanta faktorer i studien var hur många barn man har hemma, ålder, fysisk belastning, om man har ett fysiskt rörligt arbete, om man hade deltid, andelen övertid, vilken utbildning man har och om man är drabbad av fetma.

I den här typen av forskning är vissa länder väldigt aktiva: USA, Kanada, Storbritannien och möjligen Frankrike. Det finns också ett arbete inom flygbranschen som starkt betonar det som kallas *fatigue manage-*

ment. Vi forskare tycker att Sverige ligger långt efter i vårt sätt att betrakta den här typen av risker i arbetslivet. Vi ser att vissa branscher arbetar med det, till exempel försvaret och Sjöfartsverket.

Vi forskare tycker att det är bra att man lagstiftar om arbetstider på EU-nivå och att man reglerar arbetstider inom till exempel flyget för att undvika alltför stora risker. Vi har uppmärksammat att arbetstidens konstruktion är väldigt viktig för om man utvecklar trötthet och insomning på arbetet. Vi vill framför allt framhålla att *fatigue risk management* är något att börja med. Det handlar om att systematiskt gå igenom de risker som finns i olika branscher. Det kan vara ett sätt att identifiera risker och förebygga olyckor.

Ordföranden: Tack för det! Siste talare i dag är John Sjöström, som kommer från Linköpings universitet och ska tala lite om könsaspekter på arbetsplatsolyckor.

John Sjöström, Linköpings universitet: Tack för att jag blev inbjuden hit. Jag ska tala lite om preventivt arbetsmiljöarbete och ta upp risk och könsaspekter. Det är komplexa frågor, och därför måste jag vara ganska summarisk.

Jag tänkte börja med att säga något om hur risker i arbetet uppfattas. Det är en grundfråga. Hur förstås de risker som vi försöker motarbeta? I studier kan man se att det ofta varierar inom organisationer. Ledningen kan ha en viss uppfattning om vissa risker som finns, medan andra kategorier har andra uppfattningar: Skyddsingenjörerna har en, förmännen en annan, arbetarna en tredje. Detta visar också på vikten av dialog mellan nivåerna. Många olyckor beror just på denna diskrepans mellan nivåerna, främst mellan den policy som ledningen har och hur arbetet sedan i praktiken utförs.

Ofta tycker man att anställda gör fel. Man tycker att man har en bra arbetsmiljöpolicy men att anställda ändå slarvar med skyddsutrustning och tar risker. Jag ska tala lite om hur man kan förstå sådant så kallat irrationellt risktagande.

Lite summariskt kan man nämna tre kategorier av orsaker. Den första och viktigaste är lojalitet mot produktionen. Det handlar om att man vill se till att bygget blir klart, att det inte blir avbrott. Man vill göra ett gott arbete och visa sin kompetens. Det är en viktig faktor när det gäller att ta risker.

En annan faktor är bekvämlighet. Det kan bli enklare och man kan spara tid genom att ta en risk. Den tredje faktorn är vad man kan kalla machoideal. Man vill visa sig på styva linan och briljera. Det handlar också om att man vill kompensera för ett tråkigt arbete. På ett monotont och trist arbete kan risktagande vara ett sätt att visa sig extra duktig. Det kan bli lite roligare, helt enkelt. Man kan också få en chans att visa sig extra duglig och rädda produktionen i ett moment av kris.

Man kan se att det finns en ganska utbredd förståelse bland de anställda för att om varenda regel och policy ska följas blir jobbet inte klart i tid. Det funkar helt enkelt inte, menar de. I större organisationer där det förekommer lagarbete är arbetslaget och gemenskapen viktiga för att man ska lära sig hantera riskerna. Man lär ut till nykomlingar var och hur man kan göra saker och vad man bör akta sig för. Det finns också en hierarki när det gäller vem som får ta risker. Man låter inte en nykomling göra allt, utan man skickar ut någon som är erfaren, vilket förklarar att det ofta är många äldre som drabbas av olyckor.

Att kompetensen om riskhantering finns lokalt hos de anställda innebär att arbetsgivaren inte alltid har full kontroll över hur arbetet egentligen utförs. Expertkunskapen om jobbet finns ofta på golvet och inte hos ledningen, och det innebär att det är likadant med riskbedömningen.

Som anställd hamnar man mellan två logiker: Dels finns kravet på säkerhet och på att följa arbetsmiljöpolicyn, som kan vara väldigt väl utvecklad. Dels finns kravet på produktionen, som måste bli klar. Då måste man själv komma fram till rimliga normer för valet mellan dessa båda. Det gör man genom att utveckla en kompetens för att hantera risktagandet. Man kan alltså minska olycksriskerna genom den interna kompetensen hos de anställda.

Detta tar sig olika uttryck i olika branscher. När det gäller detta med machoidealet ska jag ta ett exempel från vården, som också någon från Sveriges Kommuner och Landsting tog upp, nämligen den ensamma undersköterskan som lyfter en tung patient själv. Det är överbeläggning på enheten, och hon vet att kollegerna är upptagna. Hon vet också hur viktigt det är att patienten ska upp ur sängen. Då lyfter hon själv och skadar sin rygg. Vad händer då? Jo, enligt policyn har hon gjort fel, och i arbetslaget anser man att hon är klantig och inte har skött detta på ett bra sätt. Men att hon ändå gjorde det har att göra med att vilja uppfylla ett ideal.

Här kommer könsaspekterna in. Risktagande handlar också om uppfyllande av ideal om manlighet och kvinnlighet. Man vill inte visa sig svag eller misslyckas med arbetsmoment. Man vill heller inte visa sig olämplig. I exemplet ville undersköterskan visa sig duktig och göra det som var viktigt. Det finns alltså inget irrationellt i hennes agerande, utan det handlar om en lojalitet mot patienten i det här fallet.

Man måste fundera på vad det här säger om hur man som anställd är med i det preventiva arbetsmiljöarbetet. Det är ju ofta de anställda som har de mer specifika kunskaperna om arbetsmomenten. Detta är viktig kunskap för arbetsgivaren. Men de ideal som finns kan göra det svårt att ställa krav på arbetsmiljön. Exempelvis kan det vara svårt för en kvinna att ställa krav i ett manligt dominerat arbete eftersom det då ofta förklaras med att hon har fel kropp, fel kompetens eller är olämplig för jobbet. Även i arbetslagen kan det vara svårt att uttrycka kritik mot riskfyllda arbetsuppgifter, för man vill inte visa sig oduglig.

Detta kan också få till följd att man inte alltid identifierar en arbets-skada som arbetsmiljöproblem, utan den kan tolkas som en individuell svaghet, vilket leder till underrapportering.

Finns det risker och tunga arbetsmoment kan det användas som argument för att inte anställa kvinnor i arbetslagen. Man vill i arbetslagen inte ha en medarbetare som kanske inte kan ställa upp på det som man vet krävs. Det gör det också svårt att vara skyddsombud. Om man i sin expertroll som skyddsombud driver frågor som motsäger arbetslagens uppfattning kan man hamna illa till. Dessutom är skyddsombuden inte alltid populära eftersom de springer i väg på möten utan att det kommer någon ersättare och så vidare. Detta förklarar en del av svårigheten med att få engagemang från skyddsombuden.

Ytterligare faktorer är att man blir hemmablind för den egna arbetsmiljön. Man kan också ha svårt att tala vid möten och att ställa upp och föra sin talan i ett sammanträdesrum, som man inte är van vid om man är anställd för helt andra arbetsuppgifter.

Detta visar på behovet av expertkunskap i organisationerna. Man kan inte vänta sig att anställda ska definiera alla riskmoment, men samtidigt måste man inse att det ofta är de anställda som har bäst kontroll över de riskmoment de har att utföra. Det behövs en expertkunskap för att identifiera och benämna riskmoment och för att normalisera vissa saker som oacceptabla arbetsförhållanden.

Ordföranden: Tack för detta och för alla intressanta föredragningar. Vi har några minuter kvar för frågor. Jag har tre anmälda frågeställare kvar sedan i förmiddags.

Josefin Brink (v): Min fråga vänder sig framför allt till Mikael Sjöberg men också till byggarbetsgivarna och arbetsgivarna i skogs- och träbranschen.

De dödsfall som sker i arbetet sker ju inte alltid direkt, utan det finns mycket i arbetsmiljön som dödar på sikt. Jag tänker på asbest, DDT och andra gifter. Det har på senare år blivit tydligt att fler och fler arbetsgivare kringgår detta med säkerhetsutrustning genom att man anlitar papperslösa och utländsk arbetskraft, inte minst för asbestsanering. Jag har hört liknande saker när det gäller arbete med miljögifter i skogsbruket med mera, där man anlitar utländsk arbetskraft i stället för svenska arbetare med kollektivavtal och lagar och regler.

Finns det någon uppfattning av om huruvida detta har blivit vanligare och om det kan få utslag i form av dödsfall längre fram?

Ordföranden: Vem känner sig manad att svara?

Björn Samuelsson, Sveriges Byggindustrier: Visst förekommer det fusk, till exempel när det gäller asbest, och det är något som inte accepteras. Vi accepterar inga olagligheter, och det var faktiskt arbetsgivarna som tog initiativ till att införa en sanktionsavgift. Man kan omedelbart döma ut 50 000 kr i böter av den som inte följer reglerna.

Våra medlemsföretag som vill vara seriösa konkurreras ut av dem som fuskar. Vi accepterar inte det på något sätt.

I sammanhanget kan jag svara på en annan fråga sedan tidigare, nämligen hur vi håller koll på underleverantörer och svartjobb. Vi håller på att införa ett system som heter ID 06. Det innebär att alla på en byggarbetsplats ska bära ett ID-kort. Meningen är att alla som vistas där ska vara kända. Det ska inte finnas några underleverantörer med svart arbetskraft och så vidare. Tyvärr förekommer det att seriösa företag anlitar underleverantörer i flera led, och ju längre ned man kommer, desto mer svart arbetskraft förekommer det. Det är helt oacceptabelt.

Jan Ericsson (m): Man fascineras lite av synen på ackord. Ofta hör man äldre byggnadsarbetare säga att byggfacket förr gick i spetsen för att få bort ackordslönerna och i stället få fast månadslön, men i dag har man så att säga bytt fot. I dag är det arbetsgivarna som hellre vill ha fast lön för personalen.

När jag pratar med personer i min närhet inom byggsektorn får jag intrycket att det finns en konflikt mellan äldre och yngre byggnadsarbetare här. Många äldre tycker inte att de hänger med i ackordstressen medan de yngre tycker att det är bra att kunna tjäna lite extra.

Min fråga är till Mikael Sjöberg: Finns det någon koppling mellan de äldres större utsatthet, som du visade förut, och ackorden i byggsektorn?

Lennart Levi (c): Vi har diskuterat viljan att följa regelverket men inte så mycket vilken kunskap som krävs för att kunna göra det. Då är min fråga till Mikael om man har gjort några försök att intressera högskolan för att utbilda nästa generation chefer, alltså främst ekonomer och ingenjörer.

Mikael Sjöberg, Arbetsmiljöverket: På Jan Ericssons fråga om ackord är det korta svaret att jag inte känner till att någon har gjort en sådan direkt koppling. Vårt syfte är att lyfta fram siffrorna för att få underlag för studier. Min tanke är att vi ska få loss lite pengar för en kunskapssammanställning om äldre och olyckor på arbetsplatsen. En sådan kunskapssammanställning visar vad forskarsamhället och andra känner till.

På Lennart Levis fråga om insatser för att öka arbetsmiljökunskapen på universitet och högskolor vill jag säga att jag instämmer. Vi har från myndigheten flera gånger framfört till Arbetsmarknadsdepartementet hur viktigt vi tycker att denna fråga är och att vi önskar att regeringen skulle agera. Vi har uppfattat att vi har bedömts positivt av Arbetsmarknadsdepartementet och arbetsmarknadsministern, men kanske ännu inte från hela regeringen kollektivt. Men vi hoppas att vi kommer att få se förbättringar, för det är en viktig fråga.

Arbetsmiljöutbildning på yrkeslinjerna och på universitet och högskolor ska man sträva efter, tycker vi.

Ordföranden: Tack för det! Då vill jag lämna ordet till Berit Högman, som är vice ordförande i utskottet.

Berit Högman (s): Jag ska inte göra någon sammanfattning av hela diskussionen, men jag har noterat fem punkter som jag tycker är viktiga att ta med sig.

- God arbetsmiljö är en viktig positiv konkurrensfaktor. En god arbetsmiljö är en god investering i god lönsamhet för såväl företag som människor.
- En god arbetsmiljö kräver kunskap hos aktörerna i vardagen men också en övergripande kunskap hos oss som politiker.
- Det krävs tydliga uppföljningssystem och en tydlig ansvarsfördelning. Vem bär ansvaret när det väl händer?
- Lagstiftningen verkar okej, säger de flesta, men det är verktygen som måste bli fler och bättre. Det handlar om ökade inspektioner och mer utbildning, alltså ökade resurser att leva upp till lagstiftningens intentioner.
- Politikens budskap och politikens signalsystem är viktigt. Det är vår skyldighet att ta detta på allvar och göra vad vi kan – det handlar både om oss i utskottet och om politiker lokalt och regionalt.

Det finns ett tydligt genusperspektiv i frågan, och jag tror att det finns all anledning för oss i utskottet att återkomma till det. Vi har i dag uppehållit oss mycket vid det som är lätt att mäta, flygande föremål och liknande. Mycket av det som är kvinnors ohälsa är ofta sådant som är svårt att ta på och som inte märks utanpå. Det finns därför all anledning för oss att återkomma till detta både på kort och på lång sikt.

Sammanfattningsvis: Det återstår väldigt mycket att göra både när det väl har hänt och i det förebyggande arbetet. Tack så hemskt mycket ni som har medverkat och alla ni som har kommit för att lyssna!

BILAGA 4

Bilder från utfrågningen

Bild 1

Finansoro

- Finns det någon koppling till arbetsmiljö och olyckor på arbetet?

1 000000

Bild 2

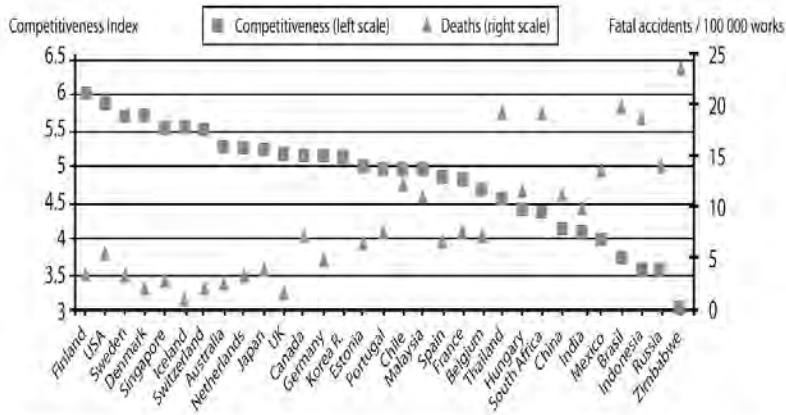

Figure: Competitiveness and safety (World Economic Forum, ILO/SafeWork).

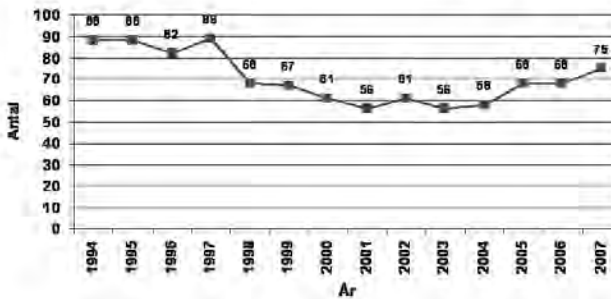
3

08-11-00

Bild 3

**Anmälda arbetsolyckor med dödlig utgång
1994 - 2007. Förolyckade arbetande.**

4

08-11-00

Bild 4

Tabell 23. Årlig risk (antal/1 000 sysselsatta) för arbetsolyckor som leder till medicinsk invaliditet. Uppgifterna är avlästa i december två år efter respektive skadeår. Män + kvinnor.

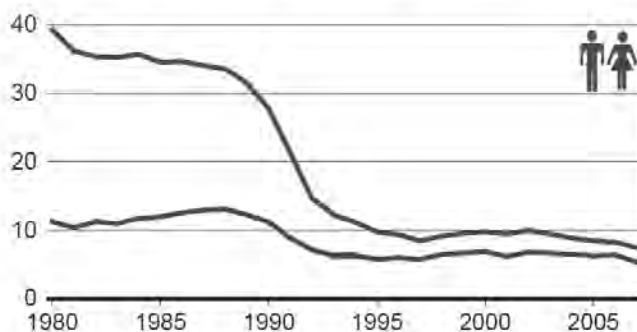
	Skadeår				
	2001	2002	2003	2004	2005
Tillandsarbete	4,6	4,9	4,1	4,2	4,7
Gruv- och bergarbete, stenhuggare	4,3	5,1	4,8	3,7	4,3
Jordbruks-, skogbruks- och trädgårdarbete, åske	3,6	2,8	2,7	2,1	4,2
Metallarbete, övrigt industriellt arbete	3,1	3,3	3,0	3,0	3,4
Bygg- och anläggningsarbete	2,9	2,0	2,5	2,4	2,6
Målare, lackerare, skorstensfejare	1,5	1,5	1,5	1,7	2,3
Gräsklipparbete	1,6	1,7	1,6	1,7	2,2
Livsmedelsarbete	2,5	2,5	2,4	2,7	2,0
Folier	2,7	1,9	2,6	1,9	1,9
Militärer (endast anställda)	1,4	1,5	1,9	0,8	1,8
Säkerhetspersonal	1,7	1,9	1,8	1,3	1,7
Pappers- och pappermassearbete	3,1	1,9	2,5	1,9	1,6
Yrkesförare	2,3	1,9	1,4	1,7	1,5
Textil-, skinn- och läderindustriarbete	0,9	0,9	0,7	0,8	1,5
Lager- och transportassistenter	1,4	1,6	1,0	1,2	1,1
Strömare	0,9	0,9	0,7	0,7	0,6
Förskollärare och fritidspedagoger	0,4	0,5	0,5	0,6	0,7
Hotell-, restaurang och storbetsarbete	0,3	0,6	0,3	0,4	0,6
Lärare och skolledare	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6
Sjukgymnaster, arbetsterapeuter, tandhygienister	0,6	0,2	0,1	0,3	0,5
Vård- och omsorgspersonal	0,5	0,4	0,3	0,4	0,5
Förstjärare, kassapersonal inom detaljhandel	0,7	0,7	0,8	0,8	0,4
Sjuksköterskor, barnmorskor	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4
Ingenjörer och tekniker	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Säljare, inköpare, medlare	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Administrativt arbete	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Genomsnittlig risk, samtliga yrkesgrupper	0,9	0,9	0,8	0,8	0,9

5 08-11-05

Bild 5

Anmälda arbetsolyckor med frånvaro per 1 000 förvärvsarbetande 1980-2007. Arbetstagare och egenföretagare

6 08-11-05

Bild 6

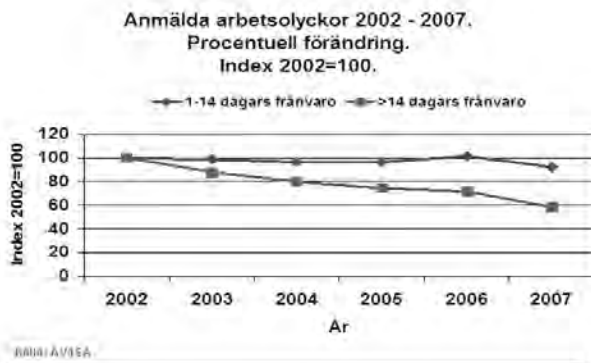

Bild 7

Anmälda arbetssjukdomar per 1 000 förvärvsarbetande 1980-2007.
Arbetstagare och egenföretagare

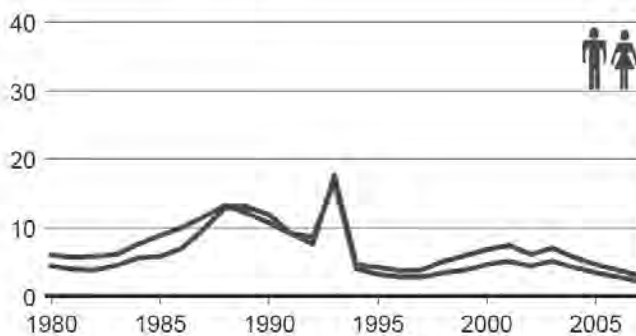

Bild 8

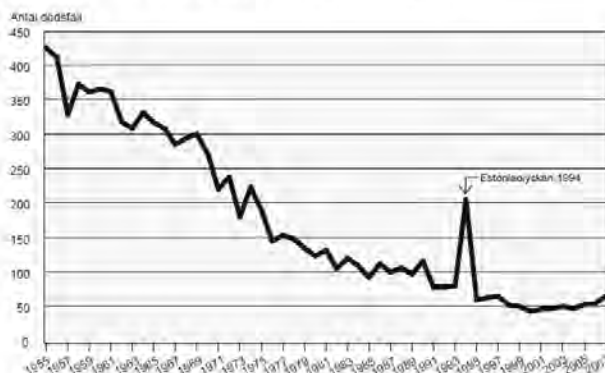
Uppdateringen gjordes i 2007.
 Ullre Järnström, statistiker, arbetsmiljöavdelningen

10-11-02

Bild 9

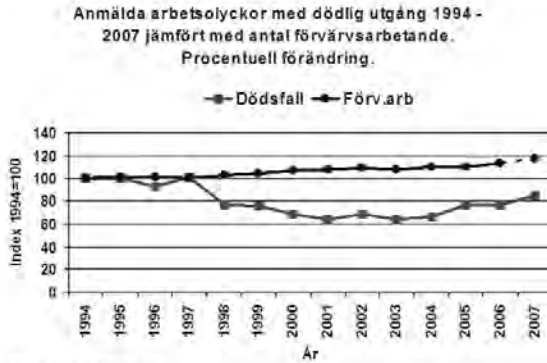
Dödsolyckor i arbetet 1955-2007. Arbetstagare

10-11-02

Bild 10

ARBETS- MYSA, SCENARIÅR 2007

08/11-08

Bild 11

Antal dödsfall per orsak. Förvärvsarbetande

	2005	2006	2007	2008
El, brand	2	1	2	2
Fallande/flygande föremål	10	2	9	12
Maskinolycka	1	5	1	6
Fordon/transportanordning	12	13	14	7
Fall av person	3	4	1	6
Väld	0	2	1	1
Övrigt	3	4	2	1
Totalt	31	31	30	35

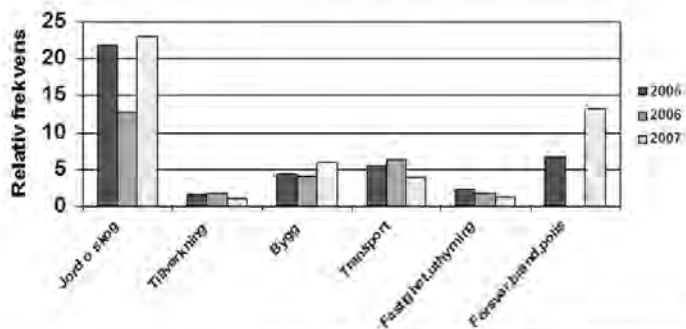
Siffrorna anger antal dödsolycksfall under första halvåret för respektive år

08/11-08

Bild 12

Anmälda dödsolyckor i ISA per 100 000
förvärsarbetande 2005 - 2007 fördelat på
utsatta branscher.

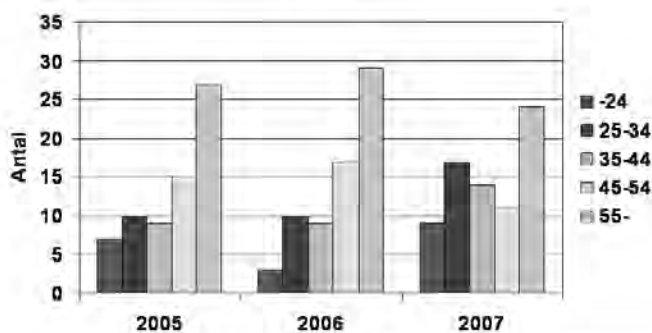

11 0811400

Bild 13

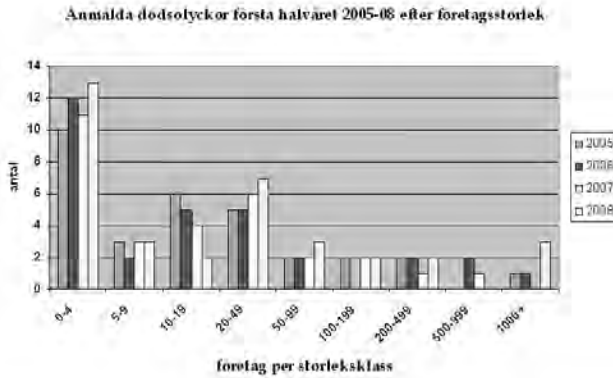
Anmälda dödsolyckor i ISA 2005 - 2007 fördelat
på ålder.

14 0811400

Bild 14

11 08/11-08

 ARBETSMILJÖ
VERKET

Bild 15

Analys

– Allmänt

- Bransch och småföretagsproblem, inte brist på lagar och regler, undvika att bristande säkerhetsbeteende sprider sig

– Bygg

- Underleverantörer/entreprenörer, tidspress, samordningsansvarige

– Jord och skog

- Säkerhetskultur, ensamarbete

11 08/11-08

 ARBETSMILJÖ
VERKET

Bild 16

Analys

– Småföretag

- Utvecklat arbetsmiljöarbete, små ekonomiska och personella resurser, myndighetskontakter svårare, grå sektor(?)

– Äldre

- Reaktion, tåla stora trauman, bransch

Bild 17

Åtgärder

– Allmänt

- Bransch och arbetsgivare måste ta sitt ansvar, Arbetsmiljöverket måste fortsätta och samtidigt förändra sitt arbete, politiker betyder oändligt mycket för attityder

– Bygg

- Satsning v43, fallrisker småhus, ny lagstiftning(?), branschsamarbete, seminarier, djupstudier

– Jord och skog

- Samarbete med jordbruksverket, stor satsning nästa år

Bild 18

Åtgärder

– Små företag

- Riktad info till nya företag, högre prioritering från AV, grå sektor(?)

– Äldre

- Forskning

Bild 19

www.bygg.org

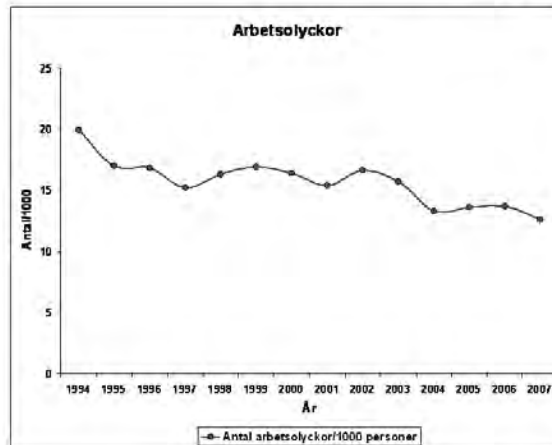

Bild 20

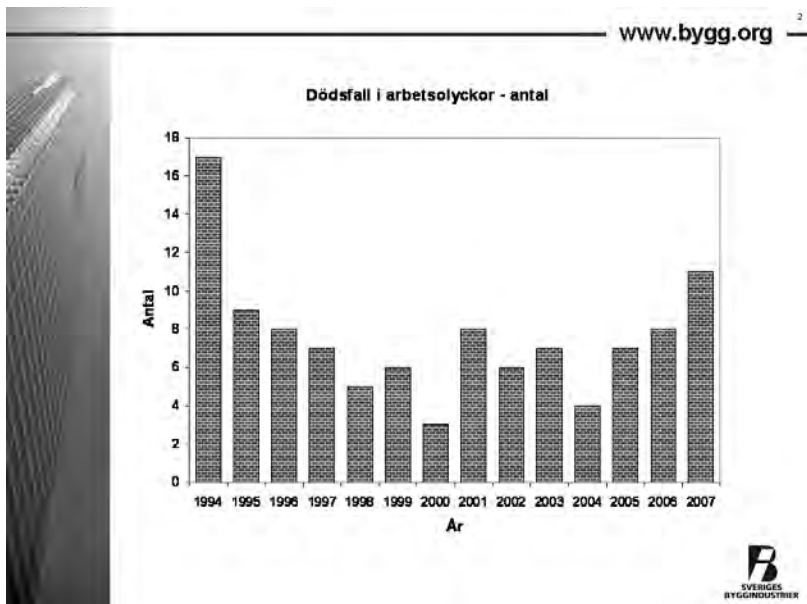

Bild 21

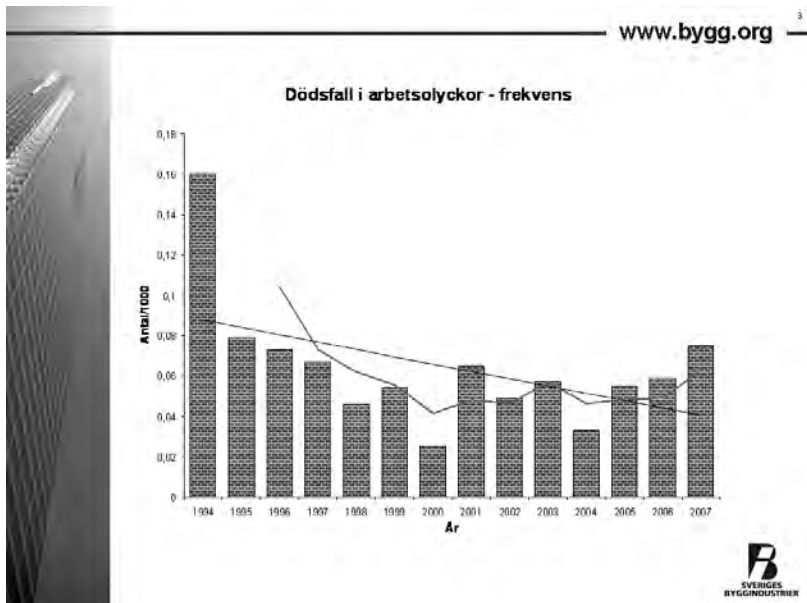
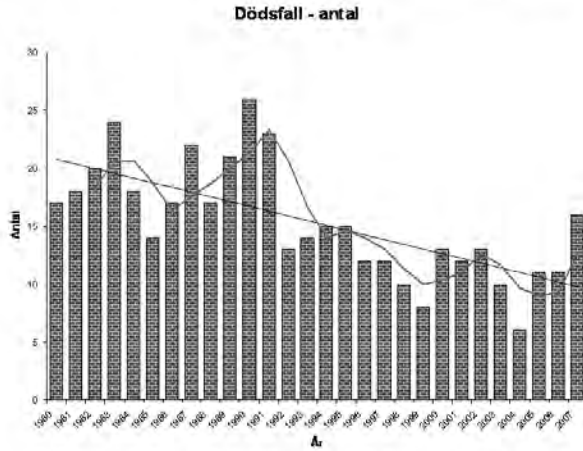

Bild 22

www.bygg.org 4

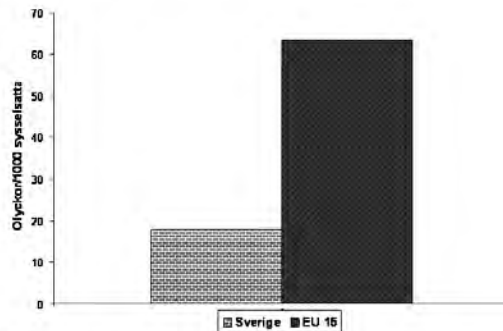
SVERIGES
BYGGINDUSTRIER

Bild 23

www.bygg.org 5

**Arbetsolyckor med fler än 3 sjukdagar 2004
EU (15 länder) och Sverige**

Källa: ESAW och BCA

SVERIGES
BYGGINDUSTRIER

Bild 24

www.bygg.org ⁶

TRIVSEL

- Trivseln är dokumenterat mycket god i bygg- och anläggningsföretagen
- European Employee Index rankar Bygg- och anläggning högst av alla branscher
- Sjukfrånvaron är bland de allra lägsta av alla näringar i Sverige

Bild 25

www.bygg.org ⁷

Sjukfrånvaro

Statistik från 2007

Arbetare, män

• Byggverksamhet	5,3 %	(13,2 dagar)
• Privata näringslivet	5,9 %	(14,8 dagar)

Tjänstemän, män + kvinnor

• Byggverksamhet	1,9 %	(4,9 dagar)
• Privata näringslivet	2,5 %	(6,3 dagar)

Källa: BCA

Bild 26

Arbetstid Anställningsformer

- SLA organiserar ca 4 000 medlemsföretag inom Jordbruk, Skogsbruk, Trädgårdsodling, Trädgårdsanläggning, Golf och Djursjukvård
- Ägarledda små och medelstora företag andelen företag med färre än 10 anställda är nära 90 %
73 % arbetare
27 % övriga
- Inom framförallt jordbruket bor man på företaget vanligt att ägaren själv deltar i produktionen

Bild 27

SLA Arbetsmarknadsutskottet 14 oktober 2008

- Viktiga frågor
 - Kompetensförsörjning
 - Attraktionskraft
 - Ledarskapsutbildning
 - Arbetsgivarutbildning
 - Arbetstid
 - Anställningsformer

Bild 28

SLA Arbetsmarknadsutskottet 14 oktober 2008

- Utländsk arbetskraft
- Etiska regler – Uppförandekod
- Arbetsmiljö
 - SYN
 - LAMK
 - Samrådsavtalet
 - Arbetsmiljöutvecklare – gemensamt med LRF
 - Partsgemensamma utbildningar SAM
 - Partgemensam information – utländsk arbetskraft

Bild 29

SLA Arbetsmarknadsutskottet 14 oktober 2008

Slutsatser

- Ingen ytterligare reglering i lag eller föreskrifter
- SAM rätt hanterat fungerar bra och är flexibel
- Information, utbildning och goda exempel fungerar bäst

Bild 30

Arbetsmarknadsutskottet
utfrågning 14 oktober 2008 ..

- Kommunal har ca 3000 medlemmar som arbetar hos företag inom Jordbruk, Trädgårdsodling, Trädgårdsanläggning, Golf och Djursjukvård,
- samt ca 2000 medlemmar inom hästsporten i Sverige.

Starka tilldelningar

 Kommunal.

Bild 31

Vad ligger bakom? Nya mönster?
Förbättring av det förebyggande arbetet?

- **Utländsk arbetskraft**, -Villkor, -Säkerhetstänk - att uppfatta och förstå.
- **Underbemanning**, -stress, -kommunikation
- **Vi behöver utbilda mer**. Arbetsgivare, arbetstagare.
- **Mer rådgivning**, träning i att tänka/arbets säkert. (När man lade ner Lantbrukets avbyråttjänst minskade rådgivningen)
- **Ta inte bort tydlig information!** Inte lätt att hitta i lagstiftning om arbetsmiljö.
- Många av de olyckor som hänt är på företag utan anställda. Endast 6% av dessa, har hänt på lantbruksföretag där det finns Kollektivavtal.

Starka tilldelningar

 Kommunal.

Bild 32

Arbetsmiljö –lantbruk, frågor vi arbetar med i samverkan.

- **Samverkanskommittéer, med SLA,**
 - LAMK, samverkan i utbildning och i integrationsfrågor mm
- **Utbildning.**
 - För skyddsombud, arbetsledare, arbetsgivare
- **Den regionala skyddsombuds (RSO) verksamheten inom Kommunal.**
 - Ett anställt i varje län samt många RSO som har förtroendeuppdrag, som också besöker företag inom "gröna sektorn".
- **Arbetsplatsbesök, (AV och RSO)**
 - med arbetsmiljögenomgång, (ca 3000 besök/år av RSO)
 - Indragning av statliga medel innebar färre besök.
- **Arbetsmiljöutvecklarna (SLA och LRF),**
 - som besöker företag, inom den "gröna sektorn", utan anställda

 Kommunal.

Bild 33

Arbetsmiljö –lantbruk, frågor att arbeta vidare med

- **SAM- systematiskt arbetsmiljöarbete.** Ett bra verktyg om det används, och används rätt.
 - Branschhänsyn!?
 - Ekonomiska villkor!
 - Underbemanning, stress!
 - Företagshälsovård!?
- **Rapportering av olyckor/skador.**
 - Avsaknad innebär låg kunskap om olyckor.
 - Kännedom/kunskap om vart/hur olyckor händer.

 Kommunal.

Bild 34

© Sömnstörning, utvärdering

Att somna under arbete

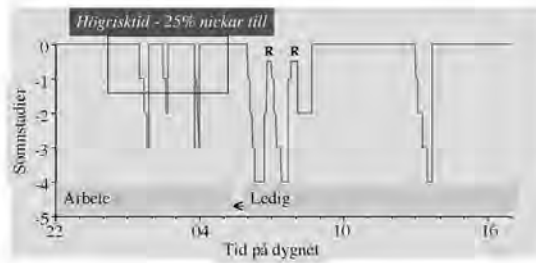

Bild 35

© Sömnstörning, utvärdering

Orsakerna till störd sömn

350 Sömnspecialister i Sverige, SFSS

- Stress
- Udda arbetstider / avvikande sömnvanor
 - Nattarbete, tidigt uppstigande, sent sänggående
- Sömnjukdomar (insomni, apné, RLS, mfl)

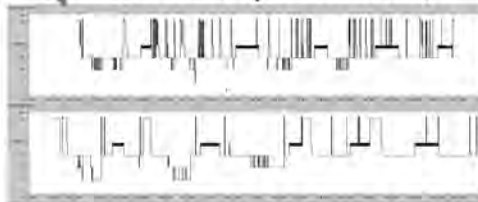

Bild 36

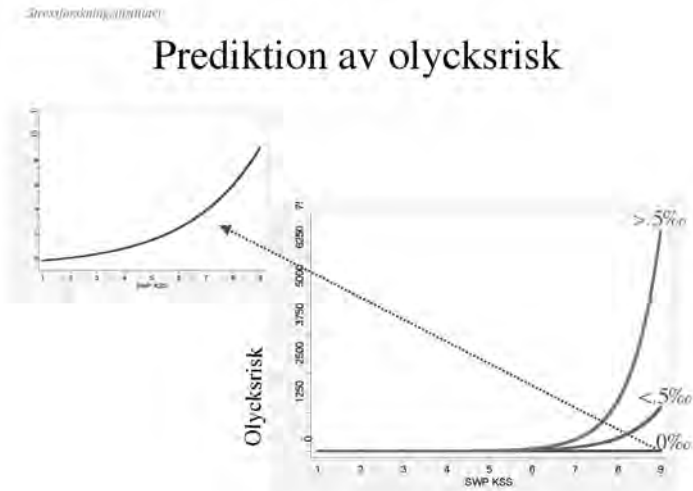

Bild 37

Stressforskningsinstitutet

Sömnbrist – den nedvarvade hjärnan

Balkin et al 2004

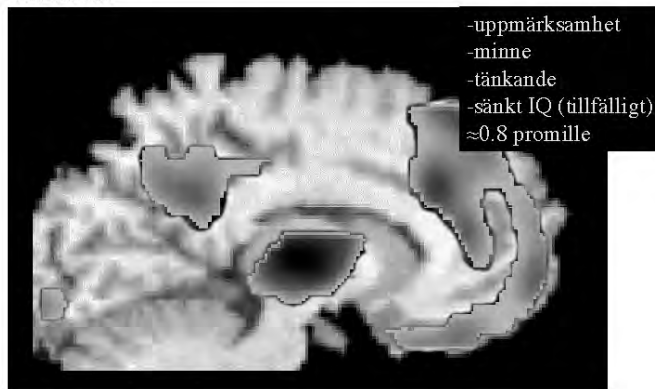

Bild 38

Mörtschmann, 2002

Prediktion av ofrivillig sömn under arbete

